

स्यस्यसमाजया निक्वःगु ज्याःजंक्व (नेवार समुदायको दोस्रो स्थारोहण)

निजिरोस श्रेष्ठ (न्याछ्योँ)

प्रकाशक

नेपाल सरकार

आदिवासी जनजाति उत्थान राष्ट्रिय प्रतिष्ठान
सानेपा, ललितपुर

स्यस्यसमाजया निक्वःगु ज्याःजंक्व (नेवार समुदायको दोस्रो स्थारोहण)

लेखक : निजिरोस श्रेष्ठ (न्याछ्यों)

प्रबन्ध सम्पादक : सरीना गुरुङ

भाषा : नेपाल भाषा

प्रकाशक : आदिवासी जनजाति उत्थान राष्ट्रिय प्रतिष्ठान
सानेपा, ललितपुर, नेपाल
फोन नं. +९७७-०१-५१८३२५२/५१८३१७४
Email: mail@nfdin.gov.np
URL: www.nfdin.gov.np

सर्वाधिकार : लेखक

प्रकाशन प्रति : २००

संस्करण : प्रथम, वि.सं. २०७९ (सन् २०२२)

मुद्रण : क्लासिक प्रिन्टिङ सर्भिस
अनामनगर, काठमाडौं, नेपाल
फोन: +९७७-०१-४१०२६०२

ISBN NO. : 978-9937-9548-4-6

नेपाल सरकार
आदिवासी जनजाति उत्थान राष्ट्रिय प्रतिष्ठान
सानेपा, ललितपुर

उपाध्यक्षको मन्तव्य

नेपालका आदिवासी जनजातिहरूका मातृभाषा र मातृभाषा साहित्यबारे प्रकाशन गर्ने सिलसिलामा ‘स्यस्यसमाजया निक्वःगु ज्याःजंक्व’ नामक कृति प्रकाशन गर्न पाउँदा अत्यन्तै खुसी लागेको छ।

नेपालको अमूल्य सम्पत्तिका रूपमा रहेका बहुभाषा, बहुसंस्कृति, बहुधर्म नेपालको विशिष्ट परिचयहरू हुन्। यी अमूल्य निधिहरूको विकास, संरक्षण, सम्बर्द्धन र प्रवर्द्धन गर्न आदिवासी जनजाति उत्थान राष्ट्रिय प्रतिष्ठान ऐन २०५८ मार्फत ५९ समुदायलाई आदिवासी जनजातिको रूपमा सूचीकृत गरिएको छ। यसै संयन्त्रमार्फत आदिवासी जनजातिसँग सम्बन्धित जाति, भाषा, धर्म, संस्कार-संस्कृति, मातृभाषा साहित्य र समाज विकासमा नेपाल सरकारले प्रोत्साहन गर्दै आइरहेको छ। ‘स्यस्यसमाजया निक्वःगु ज्याःजंक्व’ त्यहीँ श्रृङ्खलाको निरन्तरतास्वरूप प्रकाशन गरिएको हो।

प्रस्तुत कृतिले नेवारी समुदायको सांस्कृतिक अवस्थाको उजागर गरी यस क्षेत्रमा अध्ययन, अनुसन्धान गर्न चाहने अध्येताका लागि महत्वपूर्ण सन्दर्भ सामग्री बन्ने कुरामा कुनै द्विविधा छैन। त्यस्तै, यो कृतिको प्रकाशनले नेपालभाषा, साहित्य र संस्कृतिलाई ठूलो टेवा पुग्ने छ।

अन्त्यमा, कृतिकार निजिरोस श्रेष्ठ (न्याछ्योँ)को उन्नति, प्रगतिका लागि हार्दिक शुभकामनासहित यस कृतिको लेखन र प्रकाशनमा संलग्न सम्बन्धित सबैलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु।

असार, २०७९

(गोकुलप्रसाद घर्ती)
उपाध्यक्ष

नेपाल सरकार
आदिवासी जनजाति उत्थान राष्ट्रिय प्रतिष्ठान
सानेपा, ललितपुर

प्रकाशकीय

नेपालका आदिवासी जनजातिहरूको जातीय, भाषिक, धार्मिक, सांस्कृतिकजस्ता विविध विषयहरूमा सहयोग गर्न आदिवासी जनजाति उत्थान राष्ट्रिय प्रतिष्ठानको स्थापना भएको हो। वि.सं. २०४६ सालको राजनैतिक परिवर्तनपछि नेपालमा राष्ट्रिय विकास समितिमार्फत आदिवासी जनजातिहरूलाई सहयोग भइरहेको थियो। वि.सं. २०५८ सालमा ऐनमार्फत आदिवासी जनजाति उत्थान राष्ट्रिय प्रतिष्ठानको स्थापना र समायोजन भई आदिवासी जनजातिहरूको हितमा वृहत्तर र प्रभावकारी रूपमा यो समुदायको लागि काम गरिरहेको छ।

पिछडिएका यी समुदायलाई देशको मूल प्रवाहमा ल्याउनको लागि वर्षेनी विभिन्न कार्यक्रम र परियोजनाहरूमार्फत सहयोग भइरहेको छ। आदिवासी जनजातिका बारेमा लेखिएका ऐतिहासिक दस्तावेज, जातीय, भाषिक, सामाजिक, आर्थिक, धार्मिक, आदि विविध आयामका दस्तावेजहरूलाई प्रतिष्ठानले कुनै सिधै त कुनै अध्ययन-अनुसन्धान गराई कृतिको रूपमा प्रकाशन गर्दै पाठकसामु ल्याउने काम गर्दै आइरहेको छ। यसैको निरन्तरतास्वरूप 'स्यस्यसमाजया निक्वःगु ज्याःजंक्व' प्रकाशित गरिएको हो।

कृतिकार निजिरोस श्रेष्ठ (न्याछ्यो)ले नेपाल भाषामा रचना गर्नुभई यो कृति तयार पार्नुभएको हो। यो पुस्तक प्रकाशनमा संलग्न सम्पूर्ण महानुभावहरूलगायत पदम राई धन्यवादको पात्र हुनुहुन्छ।

असार, २०७९

सरीना गुरुङ
निमित्त प्रमुख
प्राज्ञिक तथा अनुसन्धान महाशाखा

सहस्रचन्द्रदर्शनया विशेषता

थ्व पृथिवीलोके मनुष्यवर्ग जन्मनसें आजीवन थःथःगु वंशपरम्परानुसार संस्कार याना जीवन सार जुइका च्वंगु दु । संस्कार मध्ये ज्याःजंको याय्गु नं महत्वपूर्ण कर्म खः । निक्वःगु ज्याःजंकोयातः 'सहस्रचन्द्रदर्शन' धाइ । थुकिया अधिष्ठातृदेवता चन्द्रमा खः ।

चन्द्रमाया भिंखुगू कला दु । थ्व पूजाया निमित्त भिंखुगः धौ, अथे हे मोति, शंख, कर्पूर, जोना, श्री खण्ड, वहःया चन्द्र प्रतिमा, श्वेत गोमिथुन, घृतकुम्भ, तुयुगु वस्त्र, जाकि, द्याहाँचा थ्व भिंखुथी तथा विधान अनुसार षोडशचन्द्रपूजा याइ । चन्द्रथया निमित्त १६ मासा वहःया चन्द्रप्रतिमा, कैँभुचा, कैँखोला, ३ स त्रिमधु (घ्यः, कस्ति, साखः) तुयूगु वस्त्र तथाः रथदेवता पूजा याइ ।

थ्व जंको याय् खपितः कृष्णभगवान् तदनं नमस्कार याय्मा धयागु खं गरुडमहापुराणे धर्मकाण्डे ४८ अध्याये थथे च्वया तःगु दु ।

मिष्ठान्नदाता चरिताग्निहोत्री

वेदान्तविच्चचन्द्रसहस्रजीवी

मासोपवासी च पतिव्रता च

षड् जीवलोके मम वन्दनीय

थुकियागु अर्थ -

१, साःसाःगु नकीम्ह २, अगिमथे च्वना नित्य हवन कर्म पूजा आदि याना नियमेच्चनीम्ह अग्निहोत्री ब्राम्हण ३, वेदविषये सम्पूर्ण ज्ञान दुम्ह, ४, सहस्रचन्द्रदर्शनकर्म याय् धुंकूम्ह ५, लच्छितक निराहार जुया व्रत याय् धुंकूम्ह ६, पतिव्रताधर्मपूर्ण नारी । थ्व खुगू प्रकारया व्यक्तियात जिंनं नमस्कार याय्माः धयागु खं द्वारकाय् च्वनां भगवान् कृष्ण थःम्ह हे वाहन भक्त गरुडयातः न्यंकाः च्वंगु खः ।

निजिरोस श्रेष्ठ थः हे मांया निक्वःगु जंको याःबलय्था खँ अनुभव जूगु च्वःगु नियमित हे खः । थुकिं यानाः निक्वःगु जंको याय्मखु धाइपिनितः याय् माःगु कर्म खः धका मने दुनेथ्यंका दुहांवीगु प्रेरणा अवश्य मिलय् जूवीन धयागु पूर्ण विश्वास दु ।

विचारवान् पाठकवर्गयात यक्को खँ च्वय्माःगु आवश्यक मदु । थुलिं हे गा ।

हेरम्बानन्द राजोपाध्याय

नुगः खँ

थ्व सफू यलया नःटोलय् च्वंम्ह जिमि मां सुवर्णदेवीया निक्वःगु जंक्वया प्रत्यक्ष विवरण खः । मांया न्हापांगु जंक्वया प्रत्यक्ष विवरणया सफू च्वय् धुंकाः निक्वःगु जंक्वया नं प्रत्यक्ष विवरण च्वय्गु इच्छा थ्व सफू च्वयाली पूवन । थ्व सफुती जिं निक्वःगु जंक्वय् याय्माःगु फुकक ज्याइवः, अभ्र धाय्माल धाःसा जंक्वया न्ह्यो याय्माःगु तयारीनिसें कयाः साइत काःवनेगु, जंक्वयात माःगु फुकक हलज्वलं नापं निक्वःगु जंक्वया विधि फुकक छसिकथं प्रस्तुत यानागु दु । जितः विश्वास दु थ्व सफुतिं निक्वःगु जंक्व याय्त यक्व हे ग्वाहालि जुइ । न्हापांगु जंक्वया सफू च्वयाबलय् यक्व हे थाकुगुलिं थ्व निक्वःगु जंक्वया सफू च्वय्बलय् छुं हे बाधा मवय्मा धकाः जिं जंक्वया ज्याइवलय् हरेक गतिविधि बांलाक स्वयाः माःमाः थाय् किपा समेत कयाः हरेक ज्याय् सहभागी नं जुया । थःम्ह बांलाक स्वयाः सीकाः पक्का यानाः थ्व सफू पिकाय् दया जितः तस्सकं हे लय्ताः वः । अय् नं थुकी फयांफक्व छुं खँ मद्वेनेमा धकाः सफू पिकाय् न्ह्यो हनेबहम्ह बाज्या हेरम्बानन्द राजोपाध्यायजुयात बिया । वय्कलं थःगु स्वास्थ्य ठिक मज्गु बावजूद बांलाक स्वयाः भूमिका च्वयाः बिज्यात । अथे हे लिपा बाज्या विजयशर्मा राजोपाध्यायजुं नं सफू पिकाय् न्ह्यो हे छकः स्वयाः बी धकाः धयाः बिज्यागुलिं वय्कःयात नं बिया । वय्कलं नं सफू स्वयाः माःमाःगु सल्लाह बिया बिज्यात ।

संस्कारया हरेक ज्याय् हरेक थाय् व जात अनुसार पाःगु खँ थ्व जंक्वया निक्वःगु सफू च्वय्गु इवलय् जिं वाः चाल । न्हापांया जंक्वया सफू 'जिमि मांया ज्याःजंक्व' सफुती च्वंगु जंक्वया भूमिका च्वयागुली न्हापांगु व निक्वःगु जंक्व बाहेक स्वक्वःगु, प्यक्वःगु व न्याक्वःगु जंक्वया खँय् सुधार याय्माःगु खँ धयाः बिज्याकथं थ्व सफुती संशोधन यानाः च्वयागु दु ।

थ्व सफू पिकाय्त बांलाक स्वयाः भूमिका च्वयाः ग्वाहालि यानाः बिज्याःम्ह हनेबहम्ह बाज्या हेरम्बानन्द राजोपाध्यायजुयात यक्व यक्व सुभाय् दछानाच्चना । अथे हे ग्वाहालि यानाः बिज्याःम्ह बाज्या विजय शर्मा राजोपाध्यायजुयात नं सुभाय् दछानाच्चना । सफू बांलाक स्वयाः ग्वाहालि यानाः दीम्ह हनेबहम्ह काशीनाथ तमोटजु, देव किपा दय् का ब्यूम्ह किजा भरत महर्जन, अथे हे सफू पिकाय्त माःगुकथं ग्वाहालि यानाः दीम्ह जहान भाजु विजयमान श्रेष्ठ, सोमोत्पत्ति पाठया सफूचा चूलाकादीम्ह बाज्या कृष्णभद्र शर्माजुपिन्तनं यक्व यक्व सुभाय् दछानाच्चना । नापं सफू पिकाय्त ग्वाहालि याःपिं कार्यापिं ई.मनिसमान व ई.अनिसमान श्रेष्ठपिन्त शुभाशीष बियाच्चना । अथे हे थ्व सफू पिकाय्त ग्वाहालि यानाः दीपिं आदिवासी जनजाति उत्थान राष्ट्रिय प्रतिष्ठानया उपाध्यक्ष गोकुल प्रसाद धर्ती व प्राज्ञिक तथा अनुसन्धान महाशाखाया निमित्त प्रमुख सरिना गुरुङ नापं आदिवासी जनजाति उत्थान राष्ट्रिय प्रतिष्ठानयात नं यक्व यक्व सुभाय् दछानाच्चना ।

निजिरोस श्रेष्ठ (न्याछ्यो)

धलःपौ

१. निक्वःगु ज्याःजंक्व छगू म्हसीका	१
२. सुवर्णदेवीया म्हसीका	३
३. छुमां	४
४. तयारी	५
५. औपचारिक ज्या शुरु	७
६. हलंज्वलं	९
७. सुचुकुचु व यवोदक श्राद्ध	१८
८. पुचः ज्वलं	१९
९. जंक्व न्हि	२६
१०. जंक्वविधि	३०
११. जंक्वया ज्याइवः शुरु	३४
१२. वंजला वना	४०
१३. लिखँ	४१
१४. लितँसा	४२
अनुसूचि : १ न्याछ्यो जःया ज्याःजंक्व याय् धुंकुपिं दुजःपिं	४६
अनुसूचि : २ निक्वःगु ज्याःजंक्वय् छ्यलीगु थी थी सामान	४७
अनुसूचि : ३ ज्याःजंकुइ थी थी जातया भूमिका	५२
सन्दर्भ धलः	६०

१. निक्वःगु ज्याःजंक्व छगू म्हसीका

नेवाः जीवनया थी थी संस्कार मध्ये मचाबलय् याइगु व ज्याथः जुइका याइगु निता संस्कारयात नं जंक्व धाय्गु प्रचलन दु । तर मचाबलय् याइगु फल-अन्नप्राशनयात “मचाजंक्व” व बृद्धावस्थाय् याइगु बृद्धोत्सव रथारोहणयात ज्याथःजंक्व वा ज्याःजंक्व धाय्गु प्रचलन दु । जंक्व हिन्दू नेवाःतय् जक मखु बौद्धमार्गीतय् नं याय्गु चलन दु । हिन्दू नेवाःतय् याइगु ज्याःजंक्व थुकथं दु –

न्हापांगु जंक्वयात भीमरथारोहण धाइ । थ्व ७७ दै, ७ ला व ७ न्हु खुन्हु याइ । न्हापांगु ज्याःजंक्व यात तस्सकं पकाःकथं काइगु याः । उकिं थुबले ग्रहदशा फाय्केगु याइ । न्हापांगु ज्याःजंक्व सुर्घःया रथ (खत)य् तयाः सुर्घःया प्रतीककथं लुँया सुर्घः पूजा याकी । थुबले जंक्व याःम्हेसित सल घाना तःगु खतय् फय्तुका क्वबिया वा सालाः देय्चाहिकेगु चलन दु ।

निक्वःगु जंक्वयात सहस्रचन्द्रदर्शन वा सहस्रपूर्णचन्द्रदर्शन (विजय शर्मा राजोपाध्याय) धाइ । ज्याथःजिथि जुइ धुंका इमिगु दैकथं द्वःछिम्ह चन्द्रमा खनीगु खः । बुसानिसें निक्वः जंक्वतक हरेक पुन्हि ल्याखानां स्वय्बलय् द्वःछि पुन्हि थ्यंवइगु खः । निक्वःगु जंक्वय् द्वःछिम्ह चन्द्रमा दर्शन याकीगु धकाः बहनी (चान्हय्) चन्द्रमा लुइकाः साइतय् कःसीतयाः पूजा याकी । थुबले थःपिनि जहान परिवार जक च्वनाः पूजा याइ । निक्वःगु जंक्व याइबले गुर्लिसिया रथ तइमखु धाःसा गुर्लिसिया रथय् तुयुम्ह हँय्या प्रतीक तयाः चन्द्ररथय् फय्तुकाः पूजा याइ । थुबले १६गू चन्द्रमाया प्रतीक दान याकी । सवा लाखया इताः च्याकाः चन्द्रमाया पूजा याइ । निक्वःगु जंक्व गुर्लिसिया मलमास तनाः ८१ दै १ ला व छन्हुया पुन्हिखुन्हु याइसा मेगु मलमास मतसें ८३ दै, ४ ला व ४ न्हु खुन्हु याइगु चलन दु ।

स्वक्वःगु जंक्वयात महारथारोहण वा महाविष्णुरथारोहण (विजय शर्मा राजोपाध्याय) धाइ । थ्व ८८ दै ८ ला व ८ न्हु दतकि याइ । स्वक्वःगु जंक्वय् गरुड घानातःगु विष्णु रथय् फय्तुकाः सालाः देय्चाहिकेगु चलन दु । थुबले बिष्णु लोकय् थ्यनी धैगु मान्यता दु ।

प्यक्वःगु जंक्वयात देवरथारोहण वा महादेवरथारोहण (विजय शर्मा राजोपाध्याय)
धाइ । थ्व ९९ दँ ९ ला व ९ न्हु दतकि याइ । प्यक्वःगु जंक्वय् महेश्वर रथय् फय्तुकी ।
थ्व रथय् दोहँ घाना तइ । प्यक्वः जंक्व याःम्ह मनू शिवलोकय् थ्यनी धैगु मान्यता दु ।

न्याक्वःगु जंक्वयात शिवशक्ति रथारोहण धाइ । थ्व ११० दँ १० ला व १० न्हु दतकि
याइ । न्याक्वःगु जंक्वया गौरीशंकर रथय् दोहँ व सिंह घाना तइ । गौरीशंकर रथय्
च्वनेखंम्ह परमात्मा नापं नापलाइ धैगु मान्यता दु ।

२. सुवर्णदेवीया म्हसीका

सुवर्णदेवीया जन्म वि.सं. १९८८-७-१० ने.सं. १०५१स यलय् तलाछें त्वालय् जूगु खः । वय्कया बा कृष्णध्वज श्रेष्ठ व मां पुर्णदेवी श्रेष्ठ खः । न्याम्ह दाजुकिजा व न्याम्ह तताकँहे मध्ये दाजु अमरध्वज श्रेष्ठ, किजा गोपालध्वज श्रेष्ठ व थः छम्ह बाहेक मेपिं फुक्क चिचीधिकः बलय् हे मदूगु खः ।

सुवर्णदेवी न्याछ्यो

वय्कःया इहिपा वि.सं. २००४ य् स्व. चन्द्रलाल मुल्मी न्याछ्यो व स्व. विष्णुकुमारीया काय् स्व. रामलाल श्रेष्ठ न्याछ्यो नापं जूगु खः । वय्कःपिनिपाखें न्याम्ह काय्पिं व न्याम्ह म्हाय्पिं दु । वय्कःया काय् व म्हाय्पिं मध्ये थौकन्हय् मिसा छय्पिं ११म्ह व मिजं छय्पिं ९म्ह दु । अले छुइपिं १० म्ह दु । वय्कःया विदेश भ्रमण भारतय् ताः ईतक हे च्वना दीगु खः । वय्कया मृत्यु २०७५/०५/०४ सोमबारय् जूगु खः

३. छुमां

निकवःगु जंक्व गुलिंसिया मलमास तनाः ८१ यायूगु चलन दु धाःसा गुलिंसिया ८३ दैय्
यायूगु चलन दुगु खँ च्वय् हे धाय् धुन । जिमि चलनकथं ८१ दैय् निकवःगु जंक्व यायूगु
खँ धयातःगु जुयाः जिमि व हे कथं त्याः स्वयाच्चना ।

२०६९ साल वैसाख महीना जुइ धुंकल, जिमि मां सुवर्णदेवी न्याछ्यो चयूछदँ नं दयावय्
धुंकल । मांया न्हापांगु ज्याःजंक्व सिधःगु नं स्वदँ दत । आःला मांया निकवःगु जंक्व नं
त्यल जुइ धकाः जिमि सहलह जुल । मांया न्हापांगु जंक्व २०६६ ।०२ ।०१ शुक्रबार
खुन्हु जूगुलिं थ्व त्याखं स्वय्बलय् निकवःगु जंक्व २०६९।०३। १९गते पुन्हि खुन्हु
लाःवःगु खने दत । तर थुगुसी पुरुषोत्तम महीना लाःवःगुलिं लच्छि लिपा जक जंक्व
जुइगु जुल । हथाय् चाःपिं दाजुकिजा व तःकेहँ फुकस्यां भचा ला लाःनि का धकाः
धुकक च्वन ।

थुगुसी मांया जंक्व न्ह्यो म्ह भचा सुकुमदुगुलिं मांया न्ह्योने जंक्वया खँ ल्हाय्मते धकाः
किजापिसं धाःगु जुयाः जिपिं तताकेहँपिसं जंक्वया बारे छुं हे खँ मल्हाना । तर मांया
धाःसा जंक्व त्यल जुइ जातः कयं मवं धकाः हालाच्चन । जिमिसं धाःसा ई त्यलकि
कयना हे हइ नि धकाः मांया छुं हे धंदा काय्म्वाः धकाः सान्त्वना बिया थकेगु याना ।
मां थः मफुसां नं निकवःगु जंक्व यायूत उत्साह जूगु जिं ताय्का ।

४. तयारी

२०६९ सालया जेठ महीना जुल । आःला मांया जंक्वया निंतिं ठिकठाक यानाः हःसां जिल । मांया जंक्व असार महीनां लाः वइगु जुल । आः हे वा वयूगु शुरु जुइ धुंकल । उकिं जंक्वबलय् वा वयाः बाधा मजुइमा धकाः जंक्व यायूगु थासय् बांलाक बन्दोबस्त यायूमाःगु खँ जुल । अथे हे भ्वय्यात छैय् भचा भचा मर्मत याय् माःगु नं जुल ।

अथे हे जंक्व यायूगु थाय् ल्ययूगु ज्या नं जुल । खला निक्वःगु जंक्व बहनी जुइगु जुयाः अप्वःसिया थःपिं माचाछि जक कःसी च्वनाः साधारण तरीकां जंक्व यायूगु चलन दु । कःसी च्वनाः जंक्व यातकि तिमिला नं बांलाक खने दइ धकाः याइगु खः । तर जिमिगु छैय्या चुक थःपिनिगु कम्पाउण्डय् दुने हे जूगुलिं व तिमिला नं बांलाक हे खने दुगुलिं ज्याछिं चुकय् हे जंक्व यायूगु खँ क्वःजित ।

जंक्वया स्ववाः न्ह्यःनिसें छैय् मर्मत यायूगु, रंग तयूकेगु, मांया क्वथाय् भःभः धाय्क न्हूगु पर्दा तयूगु धकाः सुइके यंकेगु ज्या जुल । चुकय् नं वा वःसां छुं हे समस्या मदइगुकथं बन्दोबस्त यायूगु ज्या जोडतोडकथं जुल । फुकक किजापिनि ज्यां लिमलाका जुल ।

२०६९।०४।०३ गते सकलें मां दाजुकिजापिं व तताकेहेंपिं नाप लानाः जंक्वया बारे सहलह जुल । थुगुसी निक्वः जंक्व जुया न्हापांगु जंक्व थें भःभः धाय्क याय् म्वाःगु हुनिं यानाः फुककसित वसः बिया च्वनेगु जरुरत मन्त । तर अय्सां छुं नं मबीबलय् म्हाइपुसे च्वं धकाः मांया फुकक भौपिं व म्हायाय्पित ज्वरा यानाः प्वाँयूगु वाउँसे च्वंगु पोत्यामाः व ल्हातय् भःभः धाय्क न्ह्याय्या निंतिं ह्याँउगु व वाउँसे च्वंगु चुरी निगू सेट बीगु खँ जुल । नापं फुककसिया तासया लँ, दोपत्ताया पतासि सिनेबलय् तस्सकं तांन्वइ धकाः भरे यानातःगु ह्याँउगु पतासि सिनेगु खँ क्वःजित ।

जिमि तताकेहेंपिनि धाःसा मांयात छु देछायूगु बारे सहलह जुल । बजारय् थौंकन्हय् छु पतासी वया च्वंगु दु आदि विषयलय् खँ जूगुलिं कन्हय् खुन्हु इलं लाःलाःपिं बजार चाःह्यू वनेगु अले शनिबार खुन्हु न्याः वनेगु खँ जुल । कन्हय् खुन्हु जिपिं बजार चाह्यू वना । बजारय् धाःसा धै-धैथें जाःगु थीथी बाबांलाःगु, दंगु, थिकेगु पतासिया भाः सीकाः वया । जिपिं शनिबार खुन्हु हाकनं मुना । थ्व इलय् खँल्हाबल्हाया इवलय्

मांयात बाबांला:गु पतासि स्वयां ध्यबा हे दछायूगु खँ जुल धा:सा गुलिंस्यां ध्यबा तयूगु मखु द्य:या मूर्ति तयूगु खँ जुल । लिपा सकस्यां छ्मू हे मत मज्जुगुलिं थ:थ: स्वया: यायूगु खँ जुल ।

सहलहया इवलयू आ: जंक्वयात छु छु यायूगु धैगु फुकक कार्यक्रम नं दयूकेगु ज्या जुल । निक्व: जंक्वयू फुकक दाजुकिजा, भौपिं व तताकेहँपिनि चि सवा: नयू मज्जू धका: पुरोहित बाज्यां धया बिज्यागु जुया: मस्तयूत जक जा नकेगु मेपिनि फुकस्यां छुचुंमहि नयूगु खँ जुल ।

अथे हे ब्वनापौ दयूकेगु, सु सु स:तेगु आदि नं खँल्हाबल्हा जुल । जंक्व चीसकं जक यायूगु जुया: जिमि तता केहँपिनि छँ ज: मध्ये माचाछि माचाछि जक स:तेगु खँ क्व:जित धा:सा दाजु किजापिनि व इमि कायूपिनि (मांया छयूपिनि) समिध खल:पिं निम्ह निम्ह स:तेगु जुल । अथे हे बाया पाखेंयापिं दाजुकिजापिं निम्ह निम्ह नं स:तेगु जुल धा:सा मांया पाखें मल्जुपिं व इमि म्हायायूपिं व जिलार्जपिं निम्ह निम्ह स:तेगु खँ क्व:जित । अले थ्व हे दिं खुन्हु ब्वनापौया नमुना च्वया: प्रेसयू बीगु ज्या नं जुल ।

ब्वना पौ

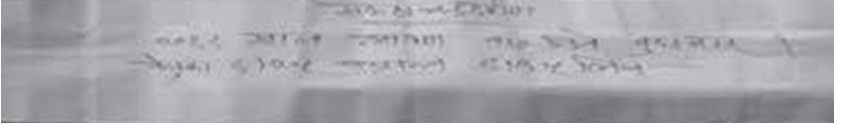
५. औपचारिक ज्या शुरु

आ: मांया जंक्वया नीतिं फुक्क हलंज्वलं ठिकठाक याना ह:सां ज्यूगु खँ जुल । मेगु स्वयां
द्य:यात मा:मा:गु कुतिकुति ज्या यक्व दनि धका: छँ ज:पिनि मा:गु ज्या यायूत सुरसार
यात । दकले न्हापां मांया जात: नरेन्द्र जोशीजु थाय् कयनाहल । वयूकलं मांया निक्व:गु
ज्या:जंक्व २०६९। ०४। १७ गते लात धका: टिप्पण च्वया: बियाहल । अले थ्व नापं छु
छु दशा दु, व दशा फाय्केया नीतिं छु छु पूजा यायूगु नं च्वया: हयूगु ज्या जुल ।

टिप्पण थुकथं दु -

सहस्रचन्द्रदर्शन २०६९ श्रावण १७ गते बुधबार ।

बेलुका ९। २५ उप्रान्त ९। ३५ भित्र ।

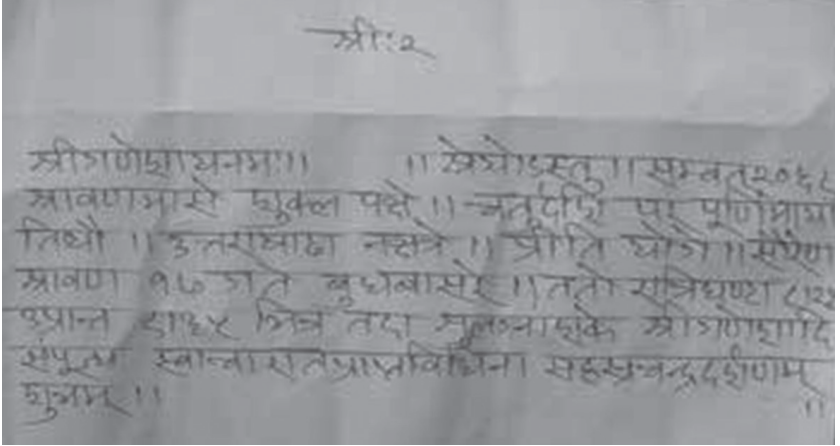
टिप्पण

साइत पौ

श्री : २

श्रीगणेशायनमः ॥ श्रेयोऽस्तु ॥ सम्बत २०६९
श्रावणमासे शुक्लपक्षे ॥ चतुर्दशी पर पूर्णिमाया
तिथौ ॥ उत्तराषाढा नक्षत्रे ॥ प्रीति योगे ॥ सौरेण
श्रावण १७ गते बुधवासरे ॥ ततोरात्रिघण्टा ९/२५
उप्रान्त ९/३५ भित्र तदा शुलग्नाशके श्रीगणेशादि
संपूज्य स्वाचारातप्राप्तविधिना सहस्रचन्द्रदर्शनम् ॥ शुभम् ॥

जातः क्यनाः हय् धुंकाः छैजःपिनि ज्याःजंक्वयात माःमाःगु हलंज्वलंया निंतिं जिमि
पुरोहित जुजुबाज्या बल्लभ राजानन्द राजोपाध्यायजु थाय् धलः कयाः हय्गु ज्या जुल ।

साइत पौ

६. हलज्वलं

निक्वः जंक्वया हलज्वलंया धलः स्वयूबलय् न्हापांगु ज्याःजंक्वया हलज्वलंलिसें छुंछुं पाःगु खनेदत । थुकी द्यःयात माःगु ज्वलंत, योमरि, ल्वहंचामरि, वस्त्र, लुँ वहःया ज्वलं, पुनाय्चा, इलां, हासा, तुफि, लोहँमा, सवा लाख इताः आदि न्याय्माःगु खनेदत । थीथी हलज्वलंत जूसां व फुक्क हलज्वलं छथाय् दइगु वा संस्कारया फुक्क दइगु पसलय् हे न्यानाः हय्गु खँ जुल । तर अय्सां सवालाख इताः इलय् हे न्याय् माःगु अले सवा लाख खाके माःगुलिं इलय् हे हयाः तःसा माक्व लुधंक दइगु खँ जुल । हलज्वलं थुकथं दु -

कुम्हाः ज्वलं

कचिभौँचा - ४

सलाःपा - ५

सलिंचा - ३०

गोपंचा - १५

निस्लाःपा - ३

भाँडा ज्वलं

शंख (चिगोगु) - १५

शंख (तःगोगु) - १

ब्रीहि सलाःपा - १

सिजःया पूर्णपात्र - १

शंख, त्रिखुटि जोर - १

अर्घ मय जोर - १

ढलोटया चिगोगु गँ - १

पञ्चपात्र, आचमनी जोर - १

सिजःया लःथल - १

माता: (नैयागु ताचा) - १

पाथी - १

सुकुन्दा - १

धौपती - ४

सिन्हमुं - १

ज्वलान्हायूकं - १

अन्नपात्र - १

जलपात्र - १

कोल्ला - १

कलश - १

कँय्या खोल्चा - १

कँय्या भुचा - १

लुँ वहःया ज्वलं

लुँया चन्द्रमा - १

लुँ ची (स्त्री जूसा) - १

लुँया आत्मबिम्ब - १

लुँया इताः - १

लुँया अंगू - २

लुँया पुनायूचा (मोतितया) म्हतिं जोर - १

लुँया पाल्चा - १

लुँया इलाँ - १

वहःया पाल्चा - १

वहःया इलाँ - १

वहःया आत्मबिम्ब - १

वहःया चन्द्रमा - १६

वहःया सल - २
वहःया इता - १
वहःया पाल्वा - २
वहःया श्वेत गोमिथुन - १
वहःया धृतकुम्भ - १
वहःया जोना - १
मोति - १६

ब्रीहि ज्वलं

तछ्व - माना - २
स्वांवा - माना - १
गोमू - माना - १
गोमायू - माना - २
कोलः - माना - १
हाकुमुस्या - माना - २
ईका - माना - १
पःका - माना - २
चाना - माना - १
चीगो कयूगु - माना - २
वा - माना - १
छो - माना - १
तुयु हामो - माना - १
सर्वाजाकि - पाथी - ४
रथयात वा - पाथी - ८
आखूय - बोता - १
जाकि - पाथी - १

तायू - माना - ४

बैद्यपसःया ज्वलं

श्री खण्ड - टुकडा - १६

लवं - फो - ७

नयूगु नैक्या - गो - २

धुँ, धुपाँयू - अन्दाजी

कपुर - पुडिया - ३

गोगु ग्वे - अन्दाजी - २०

नयूगु नैक्या - टुकडा - १

मसला पो - ४

अबीर पाउ - २

म्हासु सिन्हः भुयु सिन्हः - अन्दाजी

कापः ज्वलं

रथयात चकति - २ (म्हातिं छपा, छपा)

होमयात चकति आसन - १

रथयात फुंगा - २

दान यायूत फुंगा - १

तुयु कापः मिटर - ४ मिटर

लुसि फयूत वसः जु - १

देछायूगु वसः जु - २ (म्हातिं छजु, छजु)

जनिं म्हातिं - २ (म्हातिं छपु, छपु)

पुरुष जूसा बेतालि - १

गा - २ (म्हातिं छपु, छपु)

म्हासु बुद्धा दुगु कापः - मिटर - १ (रथयू लिउने पाखे तयूत)

ह्याउँ कापः - मिटर - १ (रथयू भुनेत)

ह्याउँ कापः - टुकडा - २
तुयु कापः - टुकडा - ३
वचु काप - टुकडा - १
विचित्र कापः - टुकडा - १
वाउँ कापः - टुकडा - १
म्हासु कापः - टुकडा - १
हाकु कापः - टुकडा - १
रथयात इलां - १
ब्राह्मण्यात - वस्त्र १
दम्पति पूजा - वस्त्र १
ब्राह्मणीयात - वस्त्र
पतासि - १
लँ - १
भुवादारी रुमाल - २
लकां - जोर - १

श्रृंगार ज्वलं

सिन्हः - पाकेत - १
सचिका - पु - १
चुरि - तकि - १
पोत्यामाः - माः - १

स्वांया ज्वलं

थी थी स्वां - यथाशक्ति
स्वांमाः - यथाशक्ति
सितुमाः - (म्हतिं छमाः छमाः) - २
सितु - प्वाँय् - १

सितुतिथा दाफोस्वां - ३०

दाफोस्वां कचा - ३

कपायूमाः व तायूमाः - यथाशक्ति

भोया स्वांमाः - यथाशक्ति

सिं ज्वलं

हासा - २

तुफि - ४

कोल्लायू तयूत चीपागु पिह्वा - २ (म्हीतं छपा,छपा)

हःया ज्वलं

केरामां वा केराहः - ४

हः दुगु तिंमा - ४

ग्वाः हः - ७

चित्रकार ज्वलं

सुर्यया ह्याउँसे च्वंगु ख्वापाः - १

चन्द्रया तुयुगु ख्वापाः - १

फयूगं - २

अष्टमंगल - जोर - ८

१. श्री वत्स - १

२. कमल - १

३. ध्वज - १

४. कलश - १

५. चामर - १

६. छत्र - १

७. शंख - १

८. मत्स्य - १

ध्वाँयूचा - ४

न्हयूम्ह हँयू च्वयातःगु भों - १

फातफुत सामान

जातः - २ (म्हतिं छगू छगू)

इताः सवालाख

महि - भाग - २

सिधा - भाग - ३

फलफूल - भाग - २

निसला - भाग - ३

ग्वाःबे - २

खालि ग्वाः - ७

धौ - चीगोगु - १५

धौ - तःगोगु - १

द्याहाँचा (पुसा दुगु प्लाष्टिक बट्टा) - चीगोगु - १५

द्याहाँचा (पुसा दुगु प्लाष्टिक बट्टा) - तःगोगु - १

नैक्या - गो - २

योमरि - ३०

लोहंचामहि - ३०

तौला - ३०

लोहंमा व मचा जोर - १

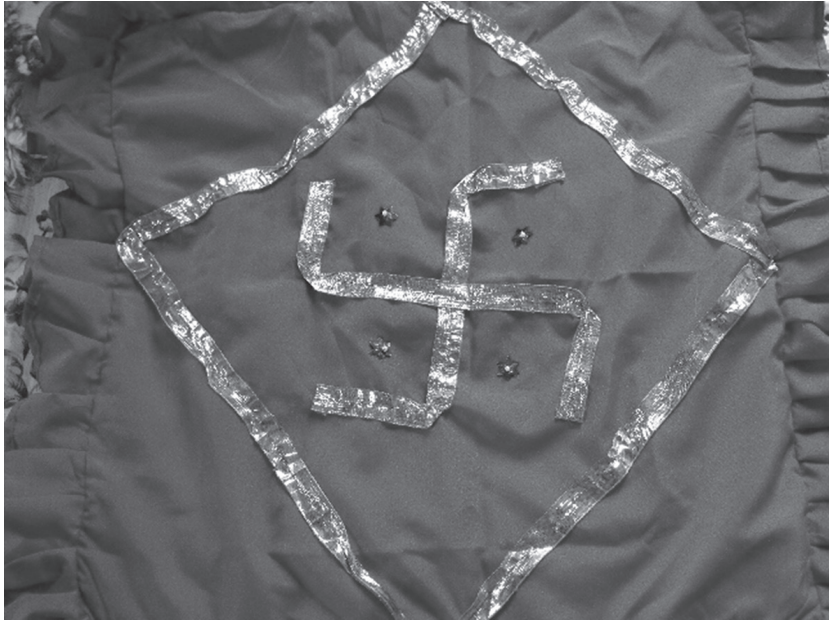
च्वकाबजि - बोता - १

गोग्रास - २

तु - टुकडा - ५

चिकं - माछि

चमर, पंखा जोर - १
दक्षिणा - माक्व
वयर - १०८
पोताय् - माना - १
तीर्थया जल - यथाशक्ति
पसूका ग्वारा - १
जजंका अन्दाजी - १५०
सादुरु - माछि
घ्यः- बोता - १
कस्ति- बोता - १
साखः- बोता - १
इताः - माछि
लप्ते - माछि
सुकुचा - १
बोता - माछि
टपरी - माछि

इलां

आः जंक्वयात माःगु हलंज्वलं धमाधम न्यानां हयूगु ज्या जुल । सवालाख इताःनिसे कयाः माःमाःगु फुक्क न्यानाहल । छै याय् माःगु ज्या नं गथेकि - इलां सुइगु, कपाय्माः दयूकेगु, सितुमाःया नीतिं मखमलया कापतय् सितरा व मेमेगु झःझः धाःगु वस्तुत भरे यायूगु नं ज्या जुल । छैजःपिं फुक्कस्यां लिमलाथिमला सनाजुल । म्हयाय्मस्त धमाधम थःछै चाह्यू वयूगु शुरु जुल । तर जि धाःसा न्हिन्हं वयूगु अले न्हिन्हं लिहाँ वनेगु याना । निन्हु न्ह्यो हे न्यानाहयाः तःगु फुक्क हलंज्वलं व्वयूगु ज्या जुल ।

७. सुचुकुचु व यवोदक श्राद्ध

हरेक बांलागु ज्याखँ यायबलय् छैय् सुचुकुचु याय् मागु हे जुल । छै छखां बै पुनां सफा याना: बै इलेगु याई । छै शुद्ध याय् धुंकातिनि पुजाया ज्याइव: याइगु जुल ।

जक्व न्ह्यो याइगु श्राद्ध यात यवोदक श्राद्ध (जवोदक) श्राद्ध धाइ । थ्व श्राद्धयात बय् लिलं तया श्राद्ध, नानीमुखी श्राद्ध वा फलपिण्ड नं धा: । थ्व श्राद्ध गुलिसिया प्यन्हु न्ह्यो याइ धा:सा गुलिसिया छन्हु न्ह्यो जक याय्गु चलन दु । यवोदक श्राद्ध यात कि छुं नं तत:धंगु ज्या याइबलय् जब्याय्, खब्याय् मा:गु न्ह्यागु घटना जूसां बारे याय् म्वाय्क ज्या याना छ्वसां जीकेगुया नितीं याइगु श्राद्ध ख:।

थुकिया नितीं मा:गु हलज्वलं थुकथं दु -

किसलिं - ३, बयर - ५०, आख्य: - छगू बोता, हाकु हामो - माछि, सादुरु - माछि, पोताय् - छगू बोता, धुप्पाय् - माछि, जजंका, इता:, गोम्रास - १, निसला (बोताय् जाय्क बजि व मरि छता) - २ भाग, मसला, ग्वा:, मरि - ५ (पन्च पकवान), फलफुल - यथाशक्ति, कुस, लपते, जाकि, अबिर, स्वां, म्हासु सिन्ह, भुयु सिन्ह, सितु आदि ।

८. पुचः ज्वलं

२०६९। ४। १५ गते अथे धैगु जंकवया निन्हु न्ह्यो जंकवबलय् अलमल मजुइमा धकाः किजाभौपिं व जिपिं तताकेहैपिं च्वनां द्यःयात माःमाःगु व मेमेगु सामानत मिले यायूगु ज्या जुल । थुबलय् जिं फुक्क हलंज्वलंया किपात कायूत नं लिफः मस्वया । थुबलय् तिमिलाया पूजाया निंतिं माःमाःगु फुक्क सामान झिंखुगः झिंखुगः कयाहल । थ्व सामान मध्ये प्लास्तिकया पुसा दुगु बट्टा झिंखुगः जाकि तयूतः, थ्व झिंखुगः मध्ये छाः थुपिं स्वयां तःगोगु जुल । न्हापा जूसा जाकि द्यांहाचाय् तइगु खः, तर थौंकन्हय् द्यांहाचिया पलेसा प्लास्तिकया बट्टाय् पुसा नं दुगु जुयाः वाइगु नं भय् मदु धकाः तयूगु यात । थ्व प्लास्तिकया बट्टाय् जाकि जायूक तय् धुंकाः उकी द्यःने श्रीखण्ड छहाकः, शंख छाः, मोति छाः, वहःया चन्द्रमा प्रतिमा छगू, कर्पूर, जोना, श्वेत गोमिथुन, घृतकुम्भ, तुयूगु वस्त्रव दक्षिणा छाः छाः तयूगु ज्या जुल । थुकि मध्ये तःगोगु बट्टाय् शंख व मेमेगु सामान नं तःधंगु साइजया हे तयूगु यात । मेगु चन्द्ररथ पूजाया निंतिं १६ मासा वहःया चन्द्रप्रतिमा, कँभुचा, कँखोला, घ्यः, कस्ति, साखः (त्रिमुध) तुयूगु वस्त्र आदि तयूगु ज्या जुल ।

अथे हे थ्व हे दिं चित्रकार ज्वलंया थी थी भोंया किपात हनेगु ज्या नं जुल । थ्व किपा जम्मा झिंनिपाः दु । थ्व थुकथं दु -

१. सुर्यया ह्याउँसे च्वंगु ख्वापाः - १
२. चन्द्रया तुयूगु ख्वापाः - १
३. फयूगं - २

सुर्य, चन्द्र, फयूगं

अष्टमंगलया च्यापाः किपात

१. श्री वत्स

२. कमल

३. ध्वज

४. कलश

५. चामर

६. छत्र

७. शंख

८. मत्स्य आदि जुल ।

श्री वत्स

कमल

ध्वज

कलश

चामर

छत्र

शंख

मत्स्य

थ्व बाहेक मेगु बट्टाय् वहया सल निगू आत्मविम्ब व वहःया पाल्वा छगू छगू तयाः जाकि दुगु बट्टा दुथाय् हे तयगु ज्या जुल ।

अथे हे नवग्रहया पूजाया नितीं माःमाःगु सामान टपरी ब्वयगु ज्या नं जुल । थुनिया नितीं -

१. तछो - छम्ना
२. वा - छम्ना
३. छो - छम्ना
४. चिगोगु कयगु - छम्ना
५. चाना - छम्ना

६. गोमाय् - छम्ना

७. गोमू - छम्ना

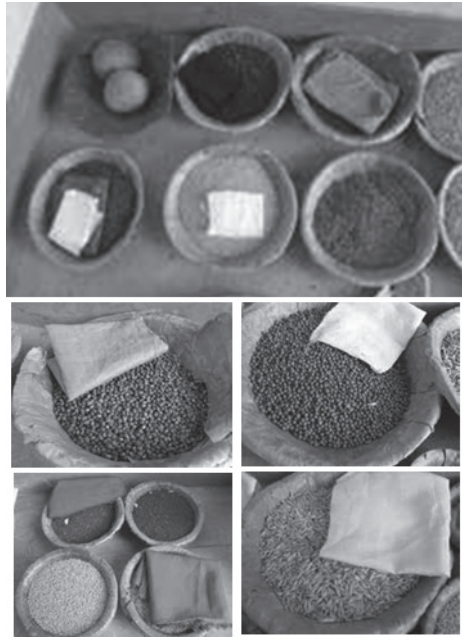
८. हाकु मुस्या - छम्ना

९. ईका - छम्ना

१०. पःका - छम्ना

आदि बोहताय् ब्वयाः उकी दक्षिणा नं तयूगु ज्या जुल । थ्व बाहेक मेगु निसला निसलापाय् बजि व महि मिले यानाः तल ।

अथे हे दान याय्त माःगु बूबः नं ब्वयूगु ज्या जुल । थ्व बीबः नं तपरी हे ब्वयूगु याना । अले हरेक बूबः दुगु तपरी कापः नं तयूगु ज्या जुल ।

ब्रीहि ज्वलं

१. हाकु मुस्या छम्ना - हाकु कापः
२. गोमाय् छम्ना - वचु कापः
३. क्वलः छम्ना - विचित्र कापः व तुयुगु कापः
४. तुयु हामो छम्ना - तुयु कापः
५. स्वाँवा छम्ना - ह्याउँ कापः
६. ईका छम्ना - वाउँ कापः
७. तछ्व छम्ना - म्हासु कापः
८. चिगोगु कयूगु छम्ना - तुयू कापः
९. पःका - ह्याउँ कापः

अर्ध्य बीत पूर्णपात्र, नैक्या निगः व मेमेगु सामान गथेकि -

बाज्यापिन्त बीमाःगु सामानत -

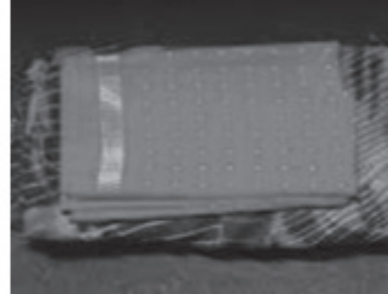
बाज्यायात - वसः, सिधा, दक्षिणा, रुमाल आदि

दम्पति पूजाया नितिं

बाज्यायात -

वसः, लाकां, अन्नपात्र, जलपात्र, अलंकार, भुवादारी रुमाल आदि ।

बज्येयात - पतासि, लँ, सौभाग्यया सामान - सिन्हः, सचिका, चुरि, पोत्यामाः आदि नं
ब्वयूगु ज्या जुल ।

बाज्या व बज्येयात बीगु वस्त्र

अथे हे सवालाख इता: बांलाक फवय् मखन कि इता: बांलाक च्याइ मखु धका: थौं हे चिना: त:गु इता: फ्यना: ल्या: खाखां तत:गोगु बाताय् तयाहयगु ज्या जुल । अले थुकी चिकं तया: फवय्गु नं ज्या सिधय्का: फुक्क हलंज्वलंया किपा नं काय्गु ज्यानं जुल ।

कन्हय् खुन्हु वा २०६९/०४/१६ खुन्हु नं छैय् किजा, किजाभौपिं व तताकेहैपिन उत्तिकं हे लिमलात । कन्हय्या नितीं अभ्र यक्व हे ज्या दनिगु जुल । थ्व दिन खुन्हु छुं ज्या दुला धका: माईलिमह तताजु नं थ्यंक वल । फुक्क जाना मा:मा:गु ज्या याय्गु जुल । इतालय् चिकं फूचा लाकि मचा: स्वया: फूचाय्क चिकं तया: न्यापा: सला:पालय् छसिंकथं मिलेयाना: तयाहल । फुक्क सला:पालय् इता: तय् धुंका: थुकियात थासय् तया: कन्हय्खुन्हु माला: च्वने म्वाय्क तु न्याकू तुक्रा नं नापं तय्गु ज्या जुल । छ्मू किस्ती मांयात देछाय्गु तासया लं, दोपत्ताया पतासि, दोपत्ताया गा, पुनाय्चा तया: मिलेयाना तयागु जुल ।

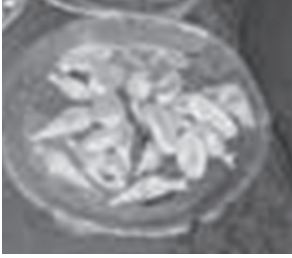

सला:पा

सवालाख इता:

अथे हे काइलिम्ह केहैया मखमलया मालयू सितु तयूगु यात । भौपिनि धाःसा योमरी,
लोहंचा मरि व तौलास्वीगः, स्वीगः दयूकल । लिपा छागः वोहतायू योमरी, तौला निगः,
निगः व मांया जातः छगू नं तयाः ठिक्क यानाः तल । थथे थ्व दिनखुन्हु सकलें जाना
कन्हयूया निंतिं फयांफक्व मिले यायूगु ज्या जुल ।

योमरी व लोहंचा मरि

तु व सितुमा

९. जंक्व न्हि

जंक्वया मू दिन २०६९/४/१७ खुन्हु जि सुथ न्हापं जि थाय् दूगु केराया हः व तिकथि ज्वनां मांयाथाय् थ्यंक्क वना । खला जंक्वया मू दिनया सुथ न्हापां नान्दीमुखीवृद्धि श्राद्ध वा यवोदक श्राद्ध याय्माःगु खः । तर थुबले मांया म्हसुकु मदुगु जुयाः श्राद्ध मयाःसें निसला जक ब्यूसां ज्यू धकाः पुरोहित बाज्यां धयाः बिज्यागुलिं निसलाया ब्यवस्या यानातल । सुथय् चीधिकाःम्ह बाज्या श्रीजय शर्मा राजोपाध्याय बिज्याय्कथं मांपाखें निसला बीगु ज्या जुल । निसला बी धुंकाः सिदा नं बिल । थुलि ज्या याय् सिधय्काः बाज्यां मांयात वेद ब्वनाः स्वां नापं आर्शिवाद नं बियाबिज्यात । अले अन न्ह्योने दुपिं सकसितं स्वां बीगु ज्या जुल । स्वां कयाः सकसिनं बाज्यायात दक्षिणा बिल ।

सिधा

अथे हे सुथ न्हापां नित्य पूजाया नितीं पूजा तःबलय् हे जंक्वया नितीं नं पूजा तय्गु ज्या जुल । छखे फुक्क छँजःपिन्त नय् त्वनेया नितीं भनियात ज्वरेयाके बिल । इमित माःमाःगु सामान नं बीगु ज्या जुल ।

निसला बीगु ज्या सिधय्का: सकस्यां कौला यायूगु ज्या जुल । जिपिं न्याम्ह तताकेहेंपिं, न्याम्ह दाजुकिजापिं भौपिं व मांया चि सवा: नय् मज्यू धका: धा:गु जुया: जिमित चि मदुगु नसा नय्त बन्दोबस्त यानातल ।

जंकवया ज्या बहनी जक जूगुलिं जंकवया ज्या ख: दय्केगु व मेमेगु ज्या बिस्तारं यायूगु ई दुगुलिं दाजुकिजापिनि सुथसिया कौला सिधय्का ख: छायेपीगु ज्या जुल ।

निक्व: जंकवया निंतिं चन्द्ररथ ख: पुरोहित बाज्याया थाय् बालं कयाह:गु ख: । थ्व खतय् न्हापांया जंकवबलय् थें हे दकले न्हापां प्यंगू कुनय् प्यपु हे ताहाक:गु सिं बांलाक चिनाहल । थुकी ह्याउँगु सादागु काप: बला: बला: याना: चाना: ख:या छचालं

ख: दय्का च्वंगु

छायेपिया त:गु ख:

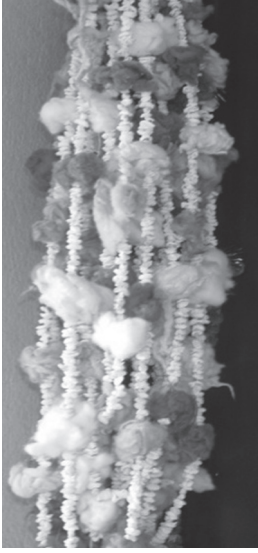
हेरेक सिं बलाखय् व फुक्क खतय् भुनाहल । ह्याउँगु कापतं भुने धुंका: उकी द्य:ने प्वालाप्वाला थीगु वतु व जरिं भुनाहल । अले भल्लर दुगु भव्या मा: व प्वालाप्वाला थीगु भव्या स्वांफवत आदि तया: ख:यात छायेपित । थुलि याय् धुंका: ख:या लिउने पाखे स्वांफव: दुगु म्हासूगु न्ह्यू ता:हाकगु काप: च्वनिसे क्वय् थ्यंक तया: लिउने खने

मदयूक त्वःपुल, खतयू जवं खवं तिंकथि, केराया हः तयाः क्वातुक्क चित । च्वयू इलां
चिनाबिल । खःया छचालं कपायूया रंगिचंगि ग्वारा दुगु तायू माःनं तयाहल । हाकनं
भ्वंया थी थी चित्र दुगु (पुंयाथायू कयाहःगु) माःनं छचालं तयाहल ।

खतयू दुने फयूतुइ थायू चीजाः जूगुलिं भचा तःजागु खतियाचा छगू नं फयूतुइ अपुकेत
तल । उकी द्यःने चीपागु सुकू नं लात । सुकूया द्यःने चकटि तल धाःसा लिउने लिधने
थासयू फुंगा छगः नं तल ।

अथे हे थ्व खतयू जवं खवं केराया हः व तिं मां नं चित । केराया हः ततःमा जूगुलिं च्वयू
हः बांलाक खनेदत । प्वालापिला थीगु माःत, भ्वंया माः, रंगिचंगि कपायू व तायू माः, तिं
मा, केरा हः आदि फुक्क तयाः खः छायूप्यबलयू खः भः भः धयाः तस्सकं हे बांलात ।

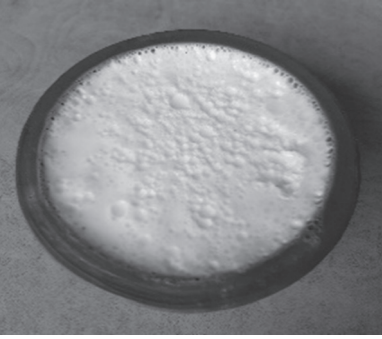
अथे हे न्हिनयू मांयात निपा तुती नं तुती बाफलाः क्यंक अलः तयूकेगु ज्या जुल । छखे
सकसितं भ्वयू ज्वरे यायूत माःगु माःमाःगु सामान ल्हययाहयाः भनीयात बीगु ज्या जुल ।
न्हिनसिया प्यता इलानिसे पाहाँत वयूगु शुरु जुल । छँजःपिं फुक्कसिया बाबिंलाका तयार
जुयाच्चन । थुखुन्हु सकसियां ह्याउँसे च्वंगु पतासि सिनेगु धकाः सल्लाह जूगुकथं जिपिं
मिसापिं फुक्कसियां ह्याउँगु पतासि, ब्यूगु वाउँगु प्वाँयूचिंगु पोत्यामाः, ल्हातयू ह्याउँगु
व वाउँगु तकिचिंक चुरा न्ह्यानाबलयू ला जिपिं भःभः हे धाल । मांयात नं बांलागु
वसः फिकाः समाः याकाः तयातयागु जुल । सम्धिपिंसं धाःसा मांयात जंक्व यायू न्ह्यो
हे धौसगं बियाः वसः देछायूगु यात । अले फुक्क दाजुकिजापिन्त बेतालिनं चिकेगु व
वसः बीगु नापं भौपिन्त नं लं, पतासि बिल । गुलिंसिनं धाःसा जिपिं म्हेयायू मस्तयूत नं
ब्लाउज काप छकू छकू बिल । जंक्वया ज्या शुरु मजूनिसां वा जंक्वया साइत ९.३०
बजे तिनि जूगुलिं पाहाँपिनि लिहाँ वने थाकुइ धकाः पाहाँ याकेगु शुरु यात ।

तायूमा:

बेतालिनं चिकाच्चंगु

धौ

धौसगं ज्वलं

१०. जंक्वविधि

सनिलय् जंक्वया ज्याइवः न्ह्याकेत निम्ह पुरोहित बाज्या विजय शर्मा राजोपाध्याय, वय्कःया किजा श्रीजय शर्मा राजोपाध्याय व वय्कःया मां अथवा पुरोहित बज्ये बिज्यात । बाज्यापिं बिज्याय्खतं जंक्वया ज्याइवः याय्गु थासय् सफा यानाः छ्वत । अले जंक्वया ज्याइवः न्ह्याकेत माःगु फुक्क सामानत पिने फुक्क जानाः ह्वारर हिरर ल्ह्ययाः हय्गु ज्या जुल । फुक्क सामान ल्ह्ययाः हसेलिं बाज्यां मन्दः च्वय्गु ज्या शुरु यानाः बिज्यात । बाज्या थः पूर्व पट्टि स्वयाः पश्चिमय् दथुइ लाक्क च्वनां बिज्यात । अले बाज्याया खव पाखे थकालिं व जव पाखे जंक्व याइम्ह मां च्वनेगु व्यबस्था मिले यात धाःसा दक्षिण पाखे मेम्ह बाज्या च्वनेत आसन दय्केगु ज्या जुल ।

आः श्रीजय बाज्यां थः फय्तुना थाय् न्ह्यःने पाखे मन्दः च्वय्गु शुरु यानाः बिज्यात । थन दकले न्हापां दथुइ लाक्क पलेस्वाया च्याहः तया मन्दः च्वय्गु ज्या जुल । च्याहः दय्के सिधय्काः थुकी हे छचालं छगू घेरा वा चाकलाक्क छगू ध्वः दय्कल । थ्व मन्दः कलश स्थापना याय्त दय्कुगु जुल ।

अनं लिपा जवपाखे छसिकथं कलशया नापं स्वस्तिक चिन्ह गोम्रास स्वनेत, मेगु तारा थें च्वंक क्षेत्रपालया नितीं, अले दकले सिथय् चिपागु तर भचा ताचाहाकःगु सुकुन्दा स्वनेत चौकी दय्केगु ज्या जुल । ताराथें जाःगु मन्दःया क्वसं तुं चिपागु भचा ताहाकःगु गणेश स्वनेत चौकी दय्कल । आः कलशया खव पाखे हाकनं धौपतिया नितीं स्वस्तिक

मन्दः च्वयाः च्वंगु

मन्दः

चिन्ह दय्कल । अले दकले सिथय् कलशय् छत्र तयाः कौमारीया निंतिं मन्दः दय्कल । कौमारीया मन्दःया क्वसं सिथय् ज्वलान्हाय्कंया निंतिं क्वे नांया मन्दः दय्कल । उकि नापं द्वादशादित्यादिया निंतिं भिनिक् क्वे दय्कल । थ्व भिनिक् क्वथा सुर्य, नारायण, सदाशिव, गृहलक्ष्मी, इष्ट देवता, वरुण, नागराज, क्षेत्रपाल, हनुमान, गणेश, कूल देवता, भीमसेन आदिया निंतिं दय्कुगु खः । खवपाखे दकले सिथय् धाःसा सिन्हःमुं स्वनेत मन्दः दय्केगु ज्या जुल ।

थुलि मन्दः दय्के धुंकाः ईशान कोनय् रथ स्वनेत छगू तःपागु गोलाक मन्दः दय्कल । व मन्दया ठिक न्हयःने चिचीपाःगु निगू मन्दः नं दय्कल । थ्व मन्दया जव पाखे वा कलश मन्दया खवपाखे तःपाःगु निगू मन्दः दय्कल । अथे हे पश्चिम पाखे खःया न्हयःने जव पाखे नं छगू मन्दः दय्केगु ज्या जुल । थथे थुपिं फुक्क मन्दः पोताय् नं च्वय् धुंकाः उकी द्यःने अबिर तयाहल । पश्चिम पट्टि दथुइ लाक्क बाज्या, खव पट्टि थकालि व जव पट्टि मां फय्तुकेया निंतिं आसान तय्त मन्दः च्वय्गु ज्या जुल ।

आः हरेक मन्दलय् छु छु स्वनेमाःगु खः व स्वनेगु ज्या जुल । थ्व थुकथं दु -

दकले न्हापां पूजा याय्त दय्कुगु हरेक मन्दःया द्यःने जाकि छम्ना छम्ना तयातःगु तपरी छागः छागः तल । थुकि मध्ये दकले सिथय् जवपाखे चिपागु भचा तःहाकगु मन्दःया द्यःने सुकुन्दा, उकी लिक्क ताराथे जाःगु मन्दःया द्यःने क्षेत्रपाल, थुकि क्वसंतुं गणेश, स्वस्तिक चिन्हलय् गोग्रास, दथुइ कलश, थुकिया लिक्क खवपाखे धौपती, खवपाखे हे दकले सिथय् कौमारीया स्थापना यात । कलशया जवपाखे ज्वला न्हाय्कं व खवपाखे सिथय् सिन्हःमुं स्वनेगु ज्या जुल ।

खः स्वनेगु मन्दः

मन्दःलय् द्यःने थीथी द्यःपिं स्वनांतःगु

स्वनेगुली थीथी वस्तुत हे तयूगु यात । थ्व थुकथं दु -

दकले सिथय् खवय् च्वंगु कौमारीया निंतिं लपतेय् आखे, अनं प्यंगः धौपतीलय् धौ, दथुइ कलश धकाः लःथलय् नीलः, ग्रीसया निंतिं बोहताय् बजि, चि व पालु क्षेत्रपालया निंतिं च्चकाबीज, हाकु मुस्या, गोमाय् व गणेशया निंतिं आक्षः (आख्य) व ग्वःग्वे छगः तल धाःसा सिथय् सुकुन्दाय् चिकं इताः तया जाकिया द्यःने तयूगु ज्या जुल ।

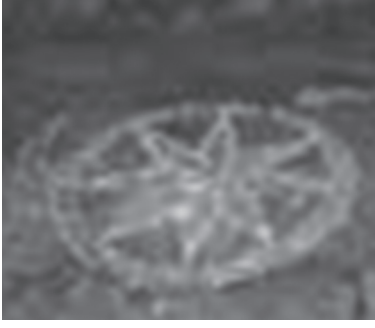
थुलि याय् धुंकाः खवपाखे तःधंगु निगू मन्दः च्वयूगु ज्या जुल । थ्व मन्दः छगू चन्द्रमाया पूजा व मेगु नवग्रहया निंतिं दय्कुगु जुल । चन्द्रमा पूजा यायूगु मन्दःया द्यःने जाकि बट्टा (द्याहांचा) गुकी मोति, श्रीखण्ड, वहया चन्द्रमा व दक्षिणा आदि तयातःगु बट्टा मध्ये दकले तःगोगु बट्टा दथुइ तल । अथे हे १६गः मध्ये दकले तःगोगु धौ दथुइ तल । अले उकी छचालं भतीचा चीगोगु १५गः, १५गः जाकि दुगु बट्टा व धौ नं छचालं चाःहिका तयाहल । नापं १५गः गोपचात नं लः तयाः उकी जर्जका क्वखाय्का छचालं तयाहल । अले उकी द्यःने सलिंचाय् जाकि, गोवे व ध्यबा तयातःगु किस्ली छगः छगः नं तल । थुलि याय् धुंकाः थुपिं फुक्क हलंज्वलंया द्यःने तुयुगु कापतं त्वःपुल । थुलि याय् धुंकाः मेगु मन्दलय् नवग्रह दानया निंतिं टपराय् मिले यानातःगु थीथी बूबः व थीथी रङ्गया कापः छसिकथं मिलेयाना तल ।

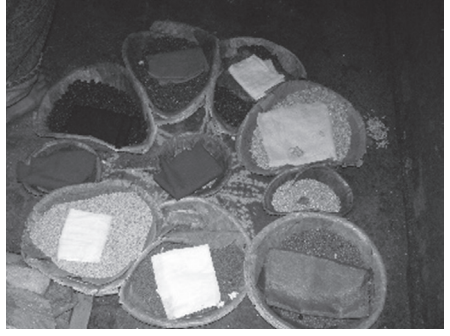
चन्द्रमाया मन्द

चन्द्रमा पूजा

नवग्रह मन्दः

नवग्रह मन्दलय् थीथी बूबः व थीथी
रङ्गया कापः तयातगु

इशान कोनय् खः दिक्के थाय् नं दथुइ छगू तःपाःगु मन्दः च्वय्गु ज्या जुल । थुकी न्ह्योने लाक्क वा पश्चिम पट्टि तःपाःगु मन्दलय् हे थीक जवं खवं चिचीपाःगु निपाः मन्दः च्वल । मन्दःया द्यःने वा दुगु हासा दिकल । अले उकी द्यःने भःभः धाय्क छायापिया तःगु व माःमाःगु सामान तयातःगु खः स्वनेगु ज्या जुल । खःया जवं खवं हासा निपाः व तुफि निर्फि नं तल ।

हासा

तुफि

११. जंक्वया ज्याइवः शुरु

जंक्वया ज्याइवः शुरु यायूत बाज्या, थकालि, थकालि नकिं (दकले तःधिकम्ह दाजु व तताजु) पश्चिमय् थःथःगु आसनय् फयतुल । छम्ह बाज्या दक्षिण पाखे फयतुना बिज्यात । छखे पूजा शुरु यानाः च्वन धाःसा मेखे पाहाँपिं वःलिसे पाहाँ याकेगु नं शुरु यात । जंक्वया ज्या सिधय्का पाहाँ याकेबलय् तस्सकं लिबाइ धकाः नकेगु ज्या नं शुरु यानाः छ्वःगु खः । जिपिं मां, न्याम्हदाजु किजा, न्याम्ह भौपिं व न्याम्ह तताकेहँपिं चाहिं चि सवाः मनसे पूजा यायूत च्वनाच्चना । फुक्क ठिकठाक याय् धुंकाः मांयात छँय् नं पित हयाः खःया न्ह्यःने छगू मेच तयाः फयतुकल ।

पूजा शुरु जुल । दकले न्हापां थकालि व थकालि नकिं यात कलश पूजा याके बिल । अले मांयात पश्चिमय् बाज्या, थकालि व थकालि नकिं च्वनाः च्वंगु इवलय् जवपाखे सिथय् आसन दय्का तःथाय् क्वय् बैय् फयतुइ मफुगुलिं मेच छगू तयाः फयतुकल । खला थ्व आसन थाय् ज्याछिंसा उत्तर पाखे तय्माःगु खः, तर थाय् ज्यामछिंगुलिं पश्चिमय् तःसां ल्याः मदुगुलिं थ्व आसन पश्चिमय् तःगु जुल । थन मांयात कलश व मेमेगु पूजा याके बिल । थन पूजाया ज्या सिधय्काः थकालि नकिं नं माताः (भोटे ताःया ताःचा) ज्वंकाः लः हाय्काः पूर्व पाखे सालाः लसकुस यानाः खः स्वनां तःथाय् न्ह्यःने मेचय् फयतुकल । बाज्यां स्वस्ति वाचन यानाः बिज्यात । थुलि याय् धुंकाः थकालि नकिं नं ईका पःका गाय्काः, मत बियाः व बलिं पीकाः क्वय् मिं दूगु सलिंचाय् तल । व ईका पःका व मत दुगु सलिंचा पिखालखुइ तय् यंकल ।

पूजा यानाः च्वंगु

लसकुस याना: च्वंगु

ल: ल्हाना च्वंगु

थुलियाय् धुंका: पुरोहित बाज्यां वैदिक विधिकथं कलशार्चन याना: नवग्रह, षोडशचन्द्र व चन्द्ररथयात मन्त्र ब्वनां स्वनेगु ज्या जुल । अले मांयात पूजा याकेगु ज्या शुरु जुल । थुपिं ख:या जव पट्टि स्वनां त:गु ख: । दकले न्हापां नवग्रह व चन्द्रमा स्वनां त:थाय् पूजा याकल, अले अर्ध्य बीकल । थन मा:मा:गु फुक्क पूजाविधि न्ह्याकल । पूजाया ज्या फुक्क सिधय्का: हाकनं थकालि नकिं नं ल: हाय्का: माता: ज्वंका: पश्चिमय् च्वंगु आसन दु थाय् साला: यंका: फय्तुकल । थ्व आसनय् फय्तुके धुंका: धौपति मध्ये निग: धौपतिया धौ कया: जाकि, अबिर तया: ह्याउँ सिन्ह: वाला: धौ सिन्ह: सगँ बिया: वस्त्र, पुनाय्चा ल:ल्हात । नापं मांया जात:, योमरी व तौला दुगु बोहता नं ल:ल्हाना बिल ।

आ: मांयात अनं थनां दुने क्वथाय् ब्वना: यंकल । क्वथाय् ल:ल्हाना: ब्यूगु वस: पुंकेगु, समा: याकेगु व पुनाय्चा सुइकेगु ज्या जुल ।

पिने चुकय् धा:सा मेम्ह बाज्याया ख:या न्ह्य:ने पला: छिकेत मन्द: च्वया: ग्वा:ह: लानाहल । न्हय्पा: ग्वा:ह: छसीकथं लाना: उकी ग्व:वे छा: छा:, लवं छफो छफो व दक्षिणा छा: छा: तयाहल । दकले लिपाया ग्वा:ह:या जवपाखे चिगोगु लोहमा व मचा छा:नं तया उकी द्य:ने गोमाय् निग:चानं तल । थुलि याय् सिध:बलय् जंक्वया मुहुर्त त्यया: व:गुलिं मांयात पिने हिं धका: सुचं वल । आ मांयात छँया मू लुखांनिसं थकालि नकिनं ता:चा ज्वंका: ल: हाय्का: लसकुस यानाहल । मानं बाज्यां ब्वनां बिज्यागु मन्त्र अनुसारं न्हय्पा: हे लपतेय् विधिकथं सप्तपथ पूजा याना: दिल । पूजा याय् धुंका मांयात ग्वा:ह:लय् न्हय्पला: छिकल । थुबलय् बाज्यां मुहुर्तबलय् ब्वनेगु वेद ब्वना:

ग्वाःहः लानाः च्वंगु

लोहमा व मचा

बिज्यात । तुति स्याःगुलिं पलाःछी थाकुल । बिस्तारं पलाः छिकाः जव पाखे तयातःगु लोहमाय् जव तुतिं हे माय् घिरिघिरि याके बिल । अले मुहुर्तय् रथारोहण याय् माः धकाः जाकि, ताय् इनाबिल । जुजु बाज्याया मुहुर्त स्वयाः मांयात रथय् फय्तुके बिल । अन च्वपिं सकल काय्, म्ह्याय्, भौपिं, जिलार्जपिं, भिनामस्त, छय्, छुइ व पाहौपिं आदि सकसिनं ताय् ह्वलाहल ।

पाथिं लुइकाः च्वंगु

तुति सीकाः च्वंगु

रथय् फय्तुइ धुंकाः थकालिनकिनं पाथी योमरी, तौला, लोहंचा महि, स्वां, जाकि व

फलफुल कुचा तया: छसीकथं छथी छथी याना: उकीया थीथी वैदिक मन्त्र लिसें मांयात स्वक: पार्थी लुइकल । थथे मांयात रथारोहण याय् धुंका: हाकनं द्य: पूजा याकल । अले मत छप्वा: च्याका: न्ह्योने तया: बिल । थुलियाय् धुंका: सकसिनं ताय्, अबिर, स्वां नं पूजा यात ।

आ: ख:या न्ह्योने क्वल्ला तया: उकी सिपौ छपौ व तुयुगु काप: छकू नं तया: जंक्व या:म्ह मांया तुति निपां तय्के बिल । अले थकालिनिसें छँज:पिनिसं तुति सिका: हल । अले निपा तुती नं ध्यबा छग: छग: छात, नापं ल्हाती नं थ:गु श्रद्धाकथं फक्व ध्यबा तया: तुति भागियात । जंक्वया:म्ह मां नं सकसितं सिन्ह: तिका: दक्षिणा बिया: सकसित सुवा: बिल ।

तुति सीका: च्वंगु

सवालाख इता: सला:पाय् तयात:गु

छँज: व अन दुपिं सिकसिनं तुति सिकेगु ज्याइव: सिधय्का: बाह्रा: छुइगु ज्या जुल । थुकिया नितिं जाकि, स्वां फलफूल तया: थ:थ:गु थल छायापियाहल । छसिकथं त:धिकनिसें म्हाय्मस्त व भौमस्तय्सं बाह्रा: छुनाहल । अले गुलिंसिनं वस:, गुलिंसिनं वस:या पलेसा ध्यबा, गुलिंसिनं द्य:या मूर्ति आदि बिल ।

अनं लिपा रथं कुहाँ वया: सवा लाख इता: च्याकेगु ज्या शुरु जुल । दकले न्हापां थ्व इता: च्याकेत बाज्यां उजं बिया बिज्यात । दकले न्हापां मिले यानात:गु न्यापा: सला:पा मध्ये इता:या द्य:ने लुँया पाल्चा व वह:या पाल्चा दुगु सला:पा कया: इता: च्याकेगु ज्या जुल । व इता:या द्य:ने च्वंगु लुँया पाल्चाय् लुँ इता: धका: लुँया छत्वाचा इता: व वह:या पाल्चाय् वह:या इता: धका: वह:या छत्वाचा इता: तयातल । व सलपा:या इता: च्याके धुंका: मांयात ज्वंका: द्य:थाय् मत बीकल । थ्व च्यानाच्वंगु इता:लय् मेगु

सलाःपाय् च्वंगु इताः नं च्याकल । न्हापांया सलाःपाय् च्वंगु लुँ व वहःया पाल्चा बाज्यां कयाः बिज्यात । अले व इताः दूगु च्याःगु सलाःपा ज्वनां काय् व भौ निम्ह जानाः मू लुखाया दुने सिथय् तय् यंकल । अथे हे मेगु च्याकातःगु इताखं हाकनं मेगु सलाःपाया इताः च्याकल । न्हापाया सलाःपाया मत द्यःयात मानं बीके बियाः व सलाःपा नं मेम्ह काय् भौनं ज्वनां अन हे तय् यंकल । थुगु कथं हे न्यापाः सलाःपा नं च्याकाः द्यःयात मत बीकाः न्याम्ह दाजुकिजा व भौपिन्सं छसिकथं तःधिकःनिसें ज्वनाः तय् यंकल । अले मांयात न्यापाः सलाःपाय् नं इताः कुलेतः ब्वनाः यंकल । मानं नं सवालाख इताः च्याकातःगु न्यापाः सलाःपाय् नं तुया तुक्रा ज्वनाः इताः कुलाबिल । लिपा अन दुपिं सकसिनं इताः कुलाबिल । इताः ह्वारह्वार च्यानाच्चन ।

अले बाज्यायात दान बीगु ज्या जुल । थ्व इलय् बाज्यापिन्त लुँ, वह, तिसा, वसः, चकटी, फुंगा, रूमाल आदि दान बिल । अष्टचिरीजिवीया प्रतीककथं तपरी ब्वयाः तःगु बूबः - हाकु मुस्या, गोमाय्, क्वलः, तुयु हामो, स्वाँवा, ईका, तछ्व, चिगोगु कय्गु, पःका व थ्व हरेक बूबःया द्यःने थीथी रंगया छसिकथं - हाकु कापः, वचु कापः, विचित्र कापः व तुयुगु कापः, तुयु कापः, ह्याँउ कापः, म्हासु कापः, तुयु कापः, ह्याउँ कापः आदि तयातःगु बूबः नं दान बिल । अले दम्पति नं पूजा यात । थुकी पुरोहित बाज्या व बज्ये निम्हसितं पूजा यानां बाज्यायात वसःजु, लुँया अंगू व बज्येयात वसः, लुँया अंगू, समाः ज्वलं आदि तयाः दान यात ।

सवालाख इताः च्यानां

च्वंगु ज्वलान्हाय्कं व सिन्हुमं

लिपा मांयात रथया न्ह्योने छगू मेच तयाः फय्तुकल । अले रथय् फय्तुइगु आसनय् थःगु आत्मबिम्ब व चन्द्रबिम्ब तयाः उकी पूजा याकल । थ्व पूजा सिधय्काः

आत्मबिम्ब सहितया चन्द्ररथ जुजु बाज्यायात दान बीगु ज्या जुल ।

थुलि याय् धुंकाः थकालिं फुक्क द्यःत पुज्यानाः, दक्षिणा छानाः, दक्षिणा बी माःपिन्त दक्षिणा बिल । आः पूजाया ज्या सिधःगुलिं बाज्यां सकसितं जल ह्वलाहया बिज्यात ।

अले सिन्हः तिकाः स्वां व पसूका बिया बिज्यात । सकसिनं स्वां कयाः भागीयानां दक्षणा बिल । अले थकालिनकिंयात बाज्यां सिन्हःमुं लःल्हाना बिज्यात धाःसा थकालियात ज्वलान्हायूकं लःल्हाना बिज्यात । थकालिनकिनं सिन्हःमुं या भुयूसिन्हः द्यःयात छानाः, न्हापां थम्हेसिनं तित अले मिसापिं सकसितं सिन्हः तीतः सिन्हःमुं बिल । थकालिं सकसितं ज्वलान्हायूकं क्यनेगु ज्या जुल ।

१२. वंजला वना

नेवातय् हरेक बांलागु संस्कारय् ज्या सिधया प्यन्हु खुन्हु थःथःपिनि पीठय् वंजला वनेगु चलन दु । थुबले सुयागु ज्या याःगु खः व नापं मेपिं छैजःपिं नं वनी अले अन द्यः पूजा याय् धुंकाः ज्याइवः जूपिन्त थकालि नकिं नं खयैय् सगं बी । थुलियाय् धुंकाः वंजला वीपिं सकस्यां चिपं थियाः लिहाँ वइ ।

यलय् च्वीपिं न्याछ्योतय् पीठ यलय् नख्खुइ च्वंगु यपा द्यः (विष्णुदेवी) खः । उकिं जंक्व सिधय्का कन्हय्खुन्हु अथे धैगु विसं २०६९ श्रावण १८ गते अन वंजला वनेगु ज्या जुल ।

यपा द्यः

१३. लिखँ

निक्वःगु जंक्व चन्द्रमा पूजा यानाः जक याय् माःगुलिं बहनी याइगु जुल । थथे थ्व निक्वःगु जंक्व थःथितिपिं वय् वनेत थाकुइगु जुयाः अप्वःसिया थः परिवारया जः जक च्वनां याय्गु चलन दु । अथे हे गुलिंसिया धाःसा आर्थिक अवस्था कमजोरपिनि नं साधारणकथं जंक्व याय्गु याः । खला निक्वःगु जंक्व नं गुलिंसिया तःजिक हे हनावयाच्चंगु दु । तर जिमि धाःसा परिवारया जः यक्व दुगुलिं चिसकं जक याःसां फुक्कसिया थःथिति म्होजक यानाः सःतूसां यक्व हे दूगु जुल । उकिं मांया थ्व निक्वःगु जंक्व बहनी लिबाक हे जुइगु जूसां पाहाँपिनि च्वने लाःसा वा गाडीया ब्यवस्था दुपिनि जंक्वया ज्याइवः स्वयाः वनी मखुसा नापलानां वने जीक न्ह्यथ्याक इलय् हे भव्य नकाः छ्वय्गु बन्दोबस्त यानाः तःगु जुल ।

मांया निक्वःगु जंक्वय् फुक्क ज्या सलल न्ह्यात । बन्दोबस्त यानातकथं फुक्क ज्या सुथां लाःगुलिं सकलें लय्ताल । ज्याइवलय् परिवारया जःपिनि थःथःगु ज्यां तस्सकं हे लिमलात । तर जि धाःसा जंक्वया ज्या न्ह्यासांनिसें हरेक ज्याय् ग्वाहालि याय्गु नापं सफू च्वय्या नीतिं छुं हे खँ त्वःमफीमा धकाः हरेक गतिविधि सतर्क जुयाः स्वया । थौं जिगु थ्व सफू पूवन । नापं सफूती छुं नं मद्दनेमा धकाः बाज्यापिन्त क्यनेगु ज्या नं जुल । सफू पिकाय्तः फुक्क ज्या सिधःबलय् ई भचा अप्वः हे काल । तर अयूसां थ्व सफुती फयांफक्व त्वःमफिक प्रत्यक्ष वर्णन प्रस्तुत याय् खनाः मनयात संतोष दु । निक्वःगु ज्याःजंक्व संस्कार याइपिन्त थ्व सफू सहायकसिद्ध जुइ धकाः जितः विश्वास दु ।

१४. लितँसा

सोमोत्पत्ति पाठ

श्री गणेशाय नमः ॥ ॐ सोमाय नमः ॥
अथ सोमोत्पत्तिः प्रारभ्यते ॥
ॐ अग्निहोत्रमुपासोनं गार्ग्यवृद्धं महामुनिम् ॥
विनयेनोपसंगम्य भागुरिः परिपृच्छति ॥ १ ॥
कथं सोमसमुत्पत्तिः कथं वा क्षीयते पुनः ॥
केनायं कं समुत्थानं केन सृष्टिश्च ब्रूहि माम् ॥ २ ॥

गार्ग्य उवाच

यदा ह्येकार्णवे घोरे मध्यमाने महोदधौ ॥
औषधीर्विविधाः सर्वाः प्रथमं रत्नं सागरे ॥ ३ ॥
प्रमथ्य देवाः क्षीरोदं नवनीतसमन्वितम् ॥
तदा सोम समुत्पत्तिः शीतरश्मिः सुलक्षणः ॥ ४ ॥

ॐ ऋषय ऊचुः

कौतुहलं समुत्पन्नं देवता ऋषिभिः सह ॥
संशयं परिपृच्छन्ति व्यासं धर्मार्थकोविदम् ॥ ५ ॥
कथं वा क्षीयते सोमः क्षीणो वा वर्द्धते कथम् ॥
इमं प्रश्नं महाभाग ब्रूहि सर्वमशेषतः ॥ ६ ॥

व्यास उवाच

शृण्वन्तु देवताः सर्वा यदर्थं मिहमागताः ॥
तदहं सम्प्रवक्ष्यामि सोमस्य गतिमुत्तमास् ॥ ७ ॥

अग्नौ हुतञ्च सर्वं सोमगतं भवेत् ॥
 तत्र सोम समुत्पतिः शीतांशुर्हिमलक्षणः ॥ ८ ॥
 अष्टाशीति सहस्राणि विस्तीर्णा योजनानि च ॥
 प्रमाणं तत्र विज्ञेयं कलाः पञ्चदशैव तु ॥ ९ ॥
 षोडशीति कलाप्यत्र इत्येकेपि विदुर्बुधाः ॥
 तत्र सोमं ययुर्देवाः पर्यायेणानुपूर्वशः ॥ १० ॥
 प्रथमां पिबते बन्धि द्वितीयां पिबते रविः ॥
 विश्वेदेवास्तृतीयां तु चतुर्थीं सलिलाधिपः ॥ ११ ॥
 पञ्चमीं तु वषट्कारः षष्ठीं पिबति वासवः ॥
 सप्तमीं ऋषयो देवा अष्टमीमज एकपात् ॥ १२ ॥
 नवमीं कृष्णपक्षस्य यमः प्रशनाति वै कलाम् ॥
 दशमीं पिबते वायु पिबत्येकादशीमुमा ॥ १३ ॥
 द्वादशी पितरः सर्वे समं प्राशनाति भागशः ॥
 त्रयोदशो धनाध्यक्षः कुवेरः पिबते कलाम् ॥ १४ ॥
 चतुर्दशी पशुपतिः पञ्चदशीं प्रजापतिः ॥
 निष्पीडितः कलाशेषश्चन्द्रमा न प्रकाशते ॥ १५ ॥
 कला षोडशिका या तु ह्यपः प्रबिकते सदा ॥
 अमायां सु सदा सोमश्चौषधीः प्रतिपद्यते ॥ १६ ॥
 तमौषधितं गावः पिबत्यम्बुगतं जगत् ॥
 तत्क्षीरममृतं भूत्वा मन्त्रपूतं द्विजातिभिः ॥ १७ ॥
 हुतमग्निषु पुनराप्यायते शशी ॥
 दिनेदिने कलावृद्धिः पूर्णिमायां तु पूर्णता ॥ १८ ॥
 नवो नवो भवति जायमानो न्हाकेतुरुषसामेत्युग्रम्
 भागं देवेभ्यो विदधाम्यायुः प्रचन्द्रमास्तिरति दीघमायुः ॥ १९ ॥
 त्रिमुहूर्तं वसेदर्के त्रिमुहूर्तं जले वसेत् ॥
 त्रिमुहूर्तं वसेद् गोष्ठे त्रिमुहूर्तं वनस्पतौ ॥ २० ॥

वनस्पतिगते सोमे यस्तु द्विन्द्वाद् वनस्पतिम् ॥
 घोरायां भ्रूणहत्यायां युज्यते नात्र संशयः ॥ २१ ॥
 वनस्पतिगते सोमे ह्यनड्वाहं तु वाहयेत् ॥
 नाश्नन्ति पितरस्तस्य दशवर्षाणि पञ्च च ॥ २२ ॥
 वनस्पतिगते सोमे स्त्रियं वा योऽधिगच्छति ॥
 स्वर्गस्थाः पितरस्तस्य च्यवन्ते नात्र संशयः ॥ २३ ॥
 वनस्पतिगते सोमे भक्षयेद् दन्तधावनम् ॥
 चन्द्रमा भक्षितस्तेन पितृणां चोपघातकः ॥ २४ ॥
 वनस्पतिगते सोमे परान्न यस्तु भुञ्जति ॥
 तस्य मासकृत् पुण्यं दातारमधिगच्छति ॥ २५ ॥
 वनस्पतिगते सोमे मन्थानं यस्तु कारयेत् ॥
 गावस्तस्य प्रणश्यन्ति चिरकालर्जिता अपि ॥ २६ ॥
 वनस्पतिगते सोमे धेनुर्यस्य प्रसूयते ॥
 अशुभं जायते तस्य यस्य सा गृहमागता ॥ २७ ॥
 पूजार्थे तुलसीपत्रं हामार्थे समिचः कुशः ॥
 इन्दुलोके न दुष्यन्ति गवार्थे च तथा तृणम् ॥ २८ ॥
 सोमसमुत्पत्तिमिमां यस्तु गुर्विणीं श्रावयेत् स्त्रियम् ॥
 पुत्रं सा लभते वीरं धर्मज्ञं वेदपारगम् ॥ २९ ॥
 सोमसमुत्पत्तिमिमां यस्तु श्राद्धकाले सदा पठेत् ॥
 तदन्नममृतं भूत्वा पितृणां दत्तमक्षयम् ॥ ३० ॥
 सोमसमुत्पत्तिमिमां शखद् यः पठेद् भक्तिभावतः ॥
 तारयेत् प्रभृतीन् पुत्रान्पुरुषः सप्तसप्ततिम् ॥ ३१ ॥
 सोमसमुत्पत्तिमिमां यस्तु पर्वकाले सदा पठेत् ॥
 सर्वान्कामानवाप्नोति सोमलोकं स गच्छति ॥ ३२ ॥
 शुक्ले देवान् पितृन् कृष्णे तर्पयेत्यमृतेन यः ॥
 स गच्छति सोमलोकं पश्चान्मोक्षं ब्रजेद् ध्रुवम् ॥ ३३ ॥

यश्व राजा द्विजातीनां तस्मै सोमात्मने नमः ॥ ३४ ॥

इति चतुर्णां वेदनां साधारणपरिशिष्टोद्धृता सामोत्पत्तिः सम्पूर्णा ॥

अथ चन्द्रद्वादशनामानि

सोमा मार्गशिरे मासे पौषे चैव निशापतिः ।

शीतांशुर्माघमासे तु फाल्गुने सिन्धुनन्दनः ।

चन्द्रमा चैत्रमासे तु वैशाखे तु निशाकरः ॥

त्रिनेत्रसम्भवो ज्येष्ठ आषाढे शम्भुभूषणः ॥ २ ॥

इन्दुस्तु श्रावणे मासे भाद्रे कुमुदबान्धवः ॥

ताराधिपतिराश्विनां पूर्णचन्द्रस्तु कार्तिके ॥ ३ ॥

चन्द्रद्वादश नामानि भक्त्या पठति यो नरः ॥

पुत्रायुर्धनसम्पत्तिं सौभाग्यारोग्यमाप्नुयात् ॥ ४ ॥

इति चन्द्रद्वादशनामानि

अनुसूचि : १ न्याछ्यो जःया ज्याःजंक्व याय् धुंकुपिं दुजःपिं

१. गजकेशर - न्हापांगु, निक्वःगु, स्वक्वःगु
२. जीतमेहर - न्हापांगु,
३. रुद्रलाल - न्हापांगु,
४. जयबहादुर - न्हापांगु, निक्वःगु
५. धाल्छे बज्ये - न्हापांगु, निक्वःगु, स्वक्वःगु (जयबहादुरया जहान)
६. आशामाया - न्हापांगु, निक्वःगु (पद्मबहादुरया जहान)
७. चन्द्रलाल, विष्णु कुमारी - न्हापांगु, निक्वःगु
८. चिनीयादेवी - न्हापांगु, निक्वःगु (रत्नगोपालया जहान)
९. कृष्णमाया - न्हापांगु (सिद्धिबहादुरया जहान)
१०. लक्ष्मीमाया - न्हापांगु, निक्वःगु (गणेशमानया जहान)
११. पूर्णबहादुर - न्हापांगु
१२. कृष्णधर - न्हापांगु, निक्वःगु, स्वक्वःगु
१३. तुलसी बहादुर - न्हापांगु, निक्वःगु
१४. बयान - न्हापांगु, निक्वःगु (आनन्दगोपालया जहान)
१५. सानुबहिनी - न्हापांगु, निक्वःगु (महेन्द्रगोपालया जहान)
१६. तुलसी मेहेर - न्हापांगु, निक्वःगु, स्वक्वःगु
१७. केदारमान - न्हापांगु,
१८. प्रचण्डधर - न्हापांगु,
१९. बदनलाल - न्हापांगु,
२०. सुवर्णदेवी - न्हापांगु, निक्वःगु
२१. बलराम - न्हापांगु,

अनुसूचि : २ निक्वःगु ज्याःजंक्वय् छ्यलीगु थी थी सामान

कचिभौचा – कचिभौचा धैगु चीगोगु कुलिंचा खः । ज्याःजंकुबलय् कुलिंचा प्यंगलय् बीबः तयाः प्यंगू कुनय् छाः छाः यानाः प्यंगः तयातइ ।

सलाःपा – सलाःपा चक्कं दय्काः तःगु दइ । थ्व सलाःपालय् स्वस्ति चिं नापं थी थी बुद्धा तयाः दय्काः तइ । थुकी निक्वःगु जंक्वय् न्यापाः सलापालय् सवाःलाख इताः तया च्याकीगु खः ।

सलिंचा – थ्व किसली दय्केत छ्यली । थ्व सलिंचाय् जाय्क जाकि, उकि द्यःने ध्यबा छाः छाः व चीग्वगु ग्वय् छाः छाः तयातइ । थ्व किसलीत हरेक कलशय् द्यःने तइ ।

गोपचा – चन्द्रमा पूजा याय्त १५गः गोपचात लः तयाः तयूगु याइ ।

निसलाःपा – निसलाःपा चकंगु चाया थल खः । जंक्वबलय् थुगु थलय् नैबजि, जाकि, घ्यः, चि, पालु, महि, केरा, दक्षिणा आदि तयाः ब्रह्मू यात निसलाः बीत छ्यली ।

शंख (तःगोगु व चिगोगु) – चन्द्रमा पूजा याय्थाय् तःगोगु शंख छाः दथुइ व चिगोगु १५ गः छचालं तइ ।

ब्रीहि सलाःपा – बीबः तयूगु थल ।

सिजःया पूर्णपात्र – नीलः तयूगु थल ।

पञ्चपात्र – नीलः तयूगु थल ।

आचमनी – नीलः तुइतः दय्काः तःगु चमचा (धगःचार्थे जाःगु चीपुगु चमचा) ।

शंख – लः लुइतः छ्यली ।

त्रिखुटि – शंख दिकेत आसनया रुपय् छ्यलावयाच्चंगु स्वख्वः दुगु वस्तु ।

कँय् ख्वला, सिजः ख्वला – द्यःयात मो ल्हुइकेत छ्यली ।

ढलौटया गँचा- खतयू तयूत छ्यली ।

अर्घ – लः तयूगु थल

मय – शंख, अर्घ दिकेत आसनया रुपयू छ्यलावयाच्चंगु स्वख्वः दुगु वस्तु ।

माताः (नँयागु ताचा) – भोटे ताःया ताःचा । लसकुस यानाः यंकेत छ्यली ।

पाथी – फँ । थुकी योमरी, तौला, लोहंचा महि, स्वां, जाकि व फलफुल कुचा तयाः जंक्व याःपिन्त स्वकः लुइकी ।

सुकुन्दा – मंगलया प्रतीककथं गणेद्यःया मूर्ति दूगु, न्याम्ह नागं कुइका तःगु मतथल । चिकं तया इताः च्याकेगु मतथल ।

धौपती – पूजायू धौ तयूगु चा वा धातुया निगू गाः वंगु थलचा ।

सिन्हमुं – ज्वलान्हायूकं स्वनाः पूजा याइबलयू नापं स्वनेमाःगु पौ थें तँतँ न्यातँदुगु च्वामुक गजू दुगु ।

ज्वलान्हायूकं – पूजा याइबलयू द्यःपिन्त क्यनेमाःगु धातु वा वहया न्हायूकं ।

अन्नपात्र – अन्न तयूगु ख्वला ।

जलपात्र – द्यःपिन्त लः तयूगु थल ।

क्वला – ज्याःजंक्व याइबलयू अर्घ यायूत छ्यलीगु सिजःया विशेष कथंया थल ।

कलश – ज्याःजंक्व याइबलयू वा विशेष कथंया पूजायू किसली व दाफोस्वांकचा तयाः स्वनीगु लःथल ।

कँय्या खोल्चा – द्यःयात मो ल्हुकेत छ्यली ।

कँय्या भुचा – द्यःयात थायूभु थें तयूत ।

लुँची (स्त्री जूसा) – लुँसिन्हः जंकुयाःम्ह ज्याथीयात तिकेत ।

लुँया चन्द्रमा – पूजाया निंति ।

लुँया व वहया आत्मबिम्ब – चन्द्ररथ पुजाया निंति ।

लुँया अंगू - ज्याःजंक्व याइपिन्त ।

पुनाय्चा - लुँया चाःचाय् मोतितया दय्का तःगु न्हाय्पनय् सुइकेगु विशेष
तिसा खः । ज्याः जंक्याइबलय् पुनाय्चा सुइकेगु याइ । निक्वः जंक्वय् ज्याः
जंक्व याःपिनि न्हाय्पनय् निगू पुनाय्चा दइ ।

लुँ व वहया पाल्चा - लुँ व वहया पाल्चाय् लुँ व वहया हे इता तयाः
सलाःपाया द्यःने तयातइगु सवाः लाख इताया द्यःने तयाः इता च्याकेगु इलय्
च्याके भाय् याइगु ।

लुँ व वहःया इलाँ हे- खतय् तय्त ।

वहःया १६गू चन्द्रप्रतिमा - चन्द्रमा पूजाया निंति ।

वहःया सल - चन्द्रमा पूजाया निंति ।

वहःया श्वेत गोमिथुन - चन्द्रमा पूजाया निंति ।

वहःया धृतकुम्भ - चन्द्रमा पूजाया निंति ।

वहःया जोना - द्यःयात चिकेत ।

मोति - चन्द्रमा पूजाय् छाय्त ।

द्याहाँचा - जाकि तइगु थल । १६ गः द्याहाँचाय् जाकि तयाः चन्द्रमा पूजा
याय्गु मन्दःया द्यःने तइगु ।

मू कलश - ज्याःजंक्वया ज्या पूवनेमा धकाः मू कलश स्वनेगु याइ । थ्व
कलशय् लः जाय्क तयाः थुकी दाप्पः स्वांया कचा तइ । थुकी द्यःने पुसारें
च्चंक किसलिं छगः नं तइ । पूजा सिधल कि थ्व मू कलशया जल सकसितं
भिं जुइमा धकाः ब्रम्हुनं हाः यानाबी । मू कलश यलय् जक स्वनेगु याः ।

सलिंचा - थ्व किसली दय्केत छ्यली । थ्व सलिंचाय् जाय्क जाकि, उकि
द्यःने ध्यबा छगः छगः व चीग्वगु ग्वय् छगः छगः तयातइ । थ्व किसलीत
हरेक कलशय् द्यःने तइ ।

वहया जोना - द्यःयात जोना चिकेत छ्यली ।

वहया ख्वला - द्यःयात घ्यः, कस्ति चिपं थीकेत तय्गु थल ।

लुँया अंगू - हिन्दू परम्पराकथं ज्याःजंकु याइबलय् ब्रम्हुयात न्ह्याकेत छ यली ।

वहया अंगू - छःयात न्ह्याकेत ।

अष्टमंगल - ज्याःजंकु याइबलय् अष्टमंगल भोंया श्री वत्स, पलेस्वां, ध्वज, कलश, च्चामो, न्या, छत्र, शंख छैय् व रथयून सखिलय् हनाः चाःहिक्की ।

लुँकःमि ज्वलनय् थ्व बाहेक मेगु थी थी लुँया व वहया ज्वलंत हरेक नवग्रहयात - ग्रहपति वा प्रतिमा, नवरत्न व नवधातु नं तइ ।

नवग्रह	ग्रहपति/वाहन वा प्रतिमा	नवरत्न	नवधातु
	बौद्ध यल/बौद्ध यैं/हिन्दू	बौद्ध यल/बौद्ध यैं/हिन्दू	बौद्ध यैं
सूर्य	वहया मचासा/मासा/लुँया सूर्यप्रतिमा	माणिक	सिजः
चन्द्र	वहया शंख/शंख/वहया चन्द्र	मोति	वह
मंगल	वहया दोहँ/थुसा/लुँया मंगलप्रतिमा	मुगा/विदोल/भिम्पू	भिंपू
बुध	वहया पद्य/थुसा/लुँया पलेस्वां	पन्ना/बैदुर्य/भिम्पू	कँय्
बृह.	लुँ/लुँ/लुँया चक्की	पुष्पराज	खोपुस
शुक्र	वहया सल	हीरा/वह-मोति/हीरा	कयूल्हं
शनि	वहया फैचा/सा/वहया चोलेचा	नीर/नीर-नँ/नीर	महः
राहु	नँया खड्ग	गोमेद/लावत/नीर	खोपुस
केतु	वहया चोलेचा/चोलेचा/लुँया सूर्य	लहसुनिया/महः/हीरा	पञ्चरत्न

नवग्रह	ग्रहपति/वाहन वा प्रतिमा	नवरत्न	नवधातु
जन्म	सिंहासन/सिंहासन/वहया खाताचा	फटकी/मणि- मोति/जर्वधर	भीष्म

(वज्राचार्य, ११२८ : ५६-५८), (वज्राचार्य, ११३१ : १४) (सहलह न्याछ्यो, ११३१)

नवग्रह	यैय् छ्यलीगु स्वां	यलय् छ्यलीगु स्वां
१. सूर्य (आदित्य)	ह्याउँ चवस्वां	जिफोस्वां
२. चन्द्र (सोम)	दाफोस्वां	तुयूअभरात्रीस्वां
३. मंगल (अंगार)	जिफोस्वां	कलिहःस्वां
४. बुध	चस्वां	चओस्वां
५. बृहस्पति	लुतिकस्वां	अजूस्वां
६. शुक्र	पलेस्वां	तुयूकलिहःस्वां
७. शनि	अभरात्रीस्वां	हाकूअभरात्रीस्वां
८. राहु	अजफुलिस्वां	वचुगु अजफुलिस्वां
९. केतु	नानावर्णस्वां	मादिस्वां
१०. जन्म	पलेस्वां	

(वज्राचार्य, ११२८ : ५६-५८), (वज्राचार्य, ११३१ : १४)

अनुसूचि : ३ ज्याःजंकुइ थी थी जातया भूमिका

१. म्हसीका

नेवाःतय् थी थी संस्कार मध्ये ज्याःजंकु नं छगू खः । मनूत ताः आयु म्वात धाःसा इमित द्यः भाःपिया हनाः ज्याःजंकु यनाः देय् चाहिकी । ज्याःजंकु गुलिसिया स्वक्वः याइसा गुलिसिया न्याक्वःतक याइ । स्वनिगलय् दुने नं ज्याःजंकु याइगु पहः छगू हे कथं मजू । थाय्, समुदाय व धर्मया कारणं नं ज्याःजंकुया विधि विविधता खंकेफु । अथेखःसां ज्याःजंकुया अभिप्राय व थुगु संस्कार सिधय्केत थी थी समुदायया भूमिका धाःसा ज्वःलाः ।

ज्याथजिथिया ज्याःजंकु याइबलय् जंकु याइपिनि तःधिकःम्ह काय् व भौया मू ज्या जुइ, इमिसं जंकुइ थकालि व थकालि नकिं जुया सम्पूर्ण पूजा, नापं संकल्प याय्गु ज्या याइ, खः छायेपीगु ज्या परिवारजनं याइ, म्हयाय्मस्तय्सं खः स्वनेगु, लुसि फय्गु, वेतालि चिकेगु याइ । (श्रेष्ठ ११३१ : ४०) बौद्ध परम्पराय् जूसा अलिंदः, फलिंदः, इनाय् आदि काःवनेगु जिलाजं व भिंचापिसं बसाः लानाः यंकेगु, पिसगं लुइगु याइ, म्हयाय्मस्त व भौपिसं बारां छुय्गु (हिन्दू परम्पराकथं), छय् छुइपिन्सं खः कुबीगु वा सालेगु, थकालि नकिं धकाः तःधिकःम्ह भौ व न्वकू नकिं धकाः चीधिकःम्ह भौ कुमारी वनेगु आदि ज्या याइ । थ्व वाहेक थी थी जातजातिया ज्याःजंकुबलय् विशेष भूमिका दु ।

१.१. ज्याःजंकुइ थी थी जातजाति

१.१.१. जोशी - नेवाः समाजय् जोशी तिथिमिथि स्वय्गु याइ । जोशीतय् ज्योतिषशास्त्र व संस्कृतिया विज्ञकथं काइ । ज्योतिषशास्त्रया ज्ञाता जूगुलिं हे ज्याःजंकु याय्त नं थुगु समुदायया भूमिका विशेष दु । ज्याःजंकु याय्त छुं ला न्हयः हे सम्बन्धितपिं छैजः जोशीयाथाय् वनाः जातः क्यंवनी व निश्चित दिं क्वःछिनाः टिप्पण पौ च्वया बी । व टिप्पण पौलय् जंकुया दिन क्वःछिना बी । टिप्पण पौ दतकि जंकु याइगु छैय् च्वपिनि मेमेगु ज्या याय्गु वा जंकुयात माःमाःगु ज्वलं चूलाकेगु

ज्या शुरु याइ ।

जंकुया प्यन्हु न्ह्यः जोशीं साइत पौ वियाः हइ । व साइत पती ह्यांगु मसिं च्वयाः हइ । जोशीं च्वःगु साइतपौ ज्याःजंकुबलय् गन ज्याःजंकु याःगु खः अन हे तिकाः बी । थ्व बाहेक जोशीं जंकुया इलय् साइतपौ ब्वनेगु नं ज्या याइ । जोशीं साइतपौ ब्वनेधुंकाः तिनि ज्याःजंकु याःपिं ज्याथःजिथियात खतय् तइ । बौद्धधर्मावलम्बीतय् धाःसा ज्याःजंकुया इलय् जोशीं साइत पौ ब्वनेम्वाः ।

जंकुया प्यन्हु न्ह्यः जोशीं साइत पौ बियाः हइ । व साइत पती ह्यांगु मसिं च्वयाः हइ । जोशीं च्वःगु साइतपौ ज्याःजंकुबलय् गन ज्याःजंकु याःगु खः अन हे तिकाः बी । थ्व बाहेक जोशीं जंकुया इलय् साइतपौ ब्वनेगु नं ज्या याइ । जोशीं साइतपौ ब्वनेधुंकाः तिनि ज्याःजंकु याःपिं ज्याथःजिथियात खतय् तइ । बौद्धधर्मावलम्बीतय् धाःसा ज्याःजंकुया इलय् जोशीं साइत पौ ब्वनेम्वाः ।

अथे हे जंकु याःपिनिगु जातः लःल्हाय्गु ज्या नं जोशीं हे याइ । शुबले लप्तेया ब्वःता जातः नापं योमरी व तौला नं तयाः तइ । जंकु याःपित रथारोहण याय् धुंकाः जोशीं व ब्वःता नापं लःल्हानाः बी । थ्व ब्वःता जंकु याःपिनि जव पाखे खतय् हे तय्की । (न्याछ्यो, ११३१)

१.१.२. **आचाजु** - नेवाः समाजय् तान्त्रिक ज्या याइपिं आचाजु (कर्माचार्य)या नं ज्याःजंकुया इलय् मन्दः दय्केगु ज्या याइ । थ्व बाहेक आचाजुं ब्रम्हुयात माःगु ग्वाहालि नं याइ । ज्याःजंकुया ज्याइवः क्वचाय्धुंकाः ज्याथजिथियात देय् चाःहिके यंकीबलय् आचाजुं किस्ति ज्वनां वनी । थ्व किस्ती जाकि, अबिर, स्वां, ताय् ध्यबा व किसली तयातःगु दइ । थ्व हे किस्ती च्वंगु पूजाय् सामानं जंकु याःपिं ज्याथजिथियात थाय् थासय् द्यःथाय् वा गणेद्यः, देगुद्यः आदि द्यःपिंथाय् पुजा याके बी । देय् चाःहिकाः लित हलाकि छैय् दुत यंकेत छैया पिखालखुइ नं मन्दः च्वयेगु ज्या आचाजुं हे याइ ।

१.१.३. **ब्रम्हु (राजोपाध्याय)** - कर्मकाण्डया ज्यायाइपिं राजोपाध्यायतय्सं हिन्दू संस्कारकथं ज्याःजंकु याइबलय् पुजारीया भूमिकाय् दनी ।

जोशीयाके टिप्पण पौ कया: हय् धुंका: जंकुया दिन निश्चित जुलकि ब्रम्हु नं ज्या:जंकुयात मा:गु हलंज्वलं च्वया:बीगु याइ । ज्या:जंकुया छन्हु न्ह्य: यबोदक श्राद्ध याकेगु ज्या ब्रम्हु नं याइ । (श्रेष्ठ, ११३१ : ३३) जंकुया मू दिन खुन्हु हलंज्वलं ब्वयगु, कलश स्वनेगु व पूजा यायगु सगं ल:ल्हायगु, होम यायगु, खीर थुइकेगु ज्या:जंकु या:पिन्त माक्व विधानया ज्या, दानया ज्या, दम्पति पूजा, (सूर्यविम्ब, नवग्रह, अष्टचिरंजीवि, अष्टमंगल पूजा व दान याकेगु), सिन्हमुं ज्वलान्हाय्कं ल:ल्हायगु, जल ह्वलेगु, ग्वा:हलय् न्हय्पला: छिकेगु, रथारोहण यायगु, कलश ल:ल्हायगु, दे परिक्रमा याय् धुंका: दुतकायगु आदि फुक्क ज्या ब्रम्हुनं यायगु याइ ।

१.१.४. गुरुजु (बज्राचार्य) - बौद्ध परम्पराकथं ज्या:जंकु याइबलय् पूजाया मुख्य वा सम्पूर्ण ज्या बज्राचार्य गुरुजुपिन्सं याइ । ज्या:जंकु याइबलय् निगूकथं यायगु चलन दु । चीहाकलं व मेगु ता:हाक: याना: । साधारणकथं ज्या:जंकुयात धा:सा दशकर्म व होमकर्म याइमखु । थुगु पुजाय् साधारण पुजा विधि याइबलय् पूजाया विधि स्वया: गुलिखे छम्ह जक गुरुजु द:सा गा: धा:सा गुलिखे पुजाय् निम्ह जक च्वना: नं ज्या यायगु या: । दशकर्म व होमकर्म याना: पुजा यात धा:सा स्वम्ह बज्राचार्यपिं जानां याइ । थुपिं स्वम्ह मध्ये छम्ह मूलाचार्य व मेपिं निम्हेसित उपाध्याय धाइ । (सहलह, बज्राचार्य : ११३१)

१.१.४.१. मूलाचार्य - ज्या:जंकुइ मूलाचार्य ज्याइव:या छन्हु न्ह्य: अर्थात् धूस्व: खुन्हु हलंज्वलं पाय्छि जू मजू स्वया: कलश व ग्रहमण्डल स्नान कलशं द्य:पिं थापं यायगु याइ । ज्या:जंकुबलय् मूलाचार्य जुंकु या:पिन्त विधि विधानया ज्या याइ । थुबलय् मूलाचार्य ग्रहमन्द:यात थी थी बीव: ज्वलंया भिनिग: भ्यगत (यलय् तपरी तया:) चा:हुइका: थापं याना: पूजा यायगु, दुस्व मण्ड:यात स्वीनिग: कशल स्वना: पूजा यायगु (यलय् स्वीनिग: कलश स्वने म्वा:), होम यायगु, रथारोहण यायगु, खीर थुइकेगु, योमरी, चौमरी आदि लुइकेगु, गुरुमन्द: (धलं) दंकेगु, पीसगं लुइकेगु, संकल्प यायगु, ग्रहदान कायगु आदि फुक्क ज्या याइ । थ्व वाहेक पूर्ण कलश थापं, इनाय्, अय्लिं थापं, न्हूम्ह द्य:, चैत्य, न्हूगु

पौभाः (यलय् म्वाः) व ज्याःजंकु याइपित मन्दः दुथाय् दुत हलकि धलं दंकेगु ज्या याइ ।

ज्याःजंकु ज्या सिधय्काः कुमारी छ्वय्गु ज्या नं मूलाचार्य हे याकेगु याइ । थ्व बाहेक मेगु जंकु याःपिं ज्याथजिथिपित देय् चाहिकाः लित हलकि दुकाय्गु ज्या नं मूलाचार्य हे याइ । ज्याःजंकुया दकले लिपांगु न्हि वा स्वन्हु खुन्हु वा चतुर्थी पूजा वा पूर्णा खुन्हु मूलाचार्य ज्याःजंकु याःगु छैय् वनाः न्त्यथुखुन्हु ल्यंकाः तःगु होम कर्मया ज्या पूर्वकी । (सहलह, बज्राचार्य : ११३१)

१.१.४.२ उपाध्याय - बौद्ध परम्पराकथं ज्या जंकुबलय् गुभाजु स्वम्ह मध्ये उपाध्याय निम्ह दइ । निम्ह उपाध्यायपिन्सं बिस्कं बिस्कं हे ज्या याइ । छम्ह उपाध्यायं धुस्वः खुन्हु पञ्चरक्षा देवीपिनिगु ग्रहमण्डल च्वय्गु, रंगं छायेपीगु, रञ्चरक्षा देवीया प्रतिककथं वीवः ब्वय्गु आदि ज्या याइ । मेम्ह (गुरुजुं) उपाध्याय नं गुंगः कलश थापं यानाः न्हूम्ह द्यःयात दशकर्म खंकेगु ज्या याइ । ज्याःजंकु नापं घानाः याःपिं इहिमस्त व कय् ता पूजा याःपिं मस्तयूत विधि विधान याय्गु ज्या याइ ।

१.१.५. नौ - नेवाः संस्कारय् न्त्याग्गु याःसां नीसी यानाः शुद्ध याय्माःगु समाज जूगुलिं नौ तय्गु नं विशेष भूमिका दु । थ्व हे इवलय् ज्याःजंकुया नितिं नं नौ जातियापिनिगु उपस्थिति मदय्क मगाः यानाः तयातःगु दु । ज्याःजंकुबलय् जंकुयाइपिं ज्याथजिथिया छ्यनय् लिबिचां थीकाः तुतिं माय् क्यय्की बी । अले नौया ल्हातय् पूज्याके बी । ज्याथजिथि नं नौया ल्हातय् पुज्याय् धुंकल कि नौनीनं लुसि ध्यंकी । लुसि ध्यंकल कि ज्याथयात जूसा लुसि थीकि धाःसा जिथियात लुसि ध्यंकाः बाफला क्यंक अलः तय्की । नौनं ज्याथःया सँ खाकी । सँ खाकीबलय् शाक्य वज्राचार्य समुदायया ज्याथःम्ह जूसा छ्यनय् आंगसा तइ मखु । अले मेमेगु समुदाययाम्ह जूसा आंगसा तइ । थुलि ज्या सिधल कि लिबिचां नौया ल्हातय् तयाः बी । अले नौ व नौनीया ज्या क्वचाइ । (श्रेष्ठ, ११३१ : ४३)

१.१.६. ज्यापु - ज्याःजंकुया इलय् ज्यापु जातिया नं विशेष भूमिका दु । जंकुया इलय् माःगु हलज्वलं हयाः बीगु ज्या ज्यापुजातिं याइ । लिसें म्हय्कथं ब्वनापौ इनेत नं थुगु समुदायपिन्के ग्वहालि काइ । जंकुया यज्ञकुण्ड दय्केत आचाजुया ग्वहालि बीम्ह जंकुया छन्हु न्ह्यः वा जंकुया दिनय् सखिलय् हनातःगु गृहमालां छायेपीगु ज्या यानाः ग्वहालि यानाबी । लिसें ज्याःजंकु न्ह्यः वा जंकुया दिनय् सखिलय् हनातःगु गृहमालां छायेपीगु ज्या यानाः ग्वहालि यानाबी । लिसें ज्याःजंकु क्वचालकि च्चकाबीज, हाकुमुस्या, भैरवखवापा तयाः तःगु देशवलि वाय् यंकेगु नं ज्या नं ज्यापु समुदायं याइ ।

१.१.७. पुं - (ज्याःजंकुइ चाचिं व चित्रकार विषयया च्वसु स्वयादिसँ)

नेवाः समाजय् पुं जाति धालकि न्हापांनिसें परम्परागत कथं चित्रकला पेशा यानावयाच्चापिं धकाः सकसिनं स्यूगु हे जुल । पुंतय्सं नेवाः जातिया थी थी संस्कारय् दशकर्म खंकेत माःगु पूजा ज्वलं नापं कः घाइगु सम्पूर्ण च्वज्या याय्गु ज्या यानावयाच्चांगु दु ।

ज्याःजंकु याइबलय् मेमेपिं जातिया थें तुं पुंया नं उत्तिकं महत्व दुगु खनेगु । ज्याःजंकुबलय् छँया मूलुखाय् थी थी ग्वंपचाय्, थी थी भ्वंतय् थी थी हे चित्र च्वय्गु याय । थजाःगु ज्या जंकुया बाछि वा लच्छि न्ह्यः हे याके बी । नत्र इलय् सिमधइ धकाः ग्याय्माः । च्वय्गु ज्याय् गुलिं गुलिं चाहिं जंकुया दिन खुन्हु हे मूवंके माःगु विधि नं दु । तर थौंकन्हय् माःगु हलज्वलं दय्केत तःन्हु न्ह्यःनिसें हथाय् चाय्म्वाः ।

जंकु यायबलय् बौद्ध परम्पराकथं जूसा अष्टमंगल, ध्वजा, पच चिन्ह, खागं, ब्वसल, कलश, पुलु विश्ववज्र, सलपा, मोकी, फलिंघः व थी थी चाया थलबल आदि पुंयात च्वकि बी । थुपिं ज्वलं मध्ये फलिंघः छम्ह बाहेक मेगु फुक्क जंकु न्ह्यः हे कयाः हयाः जंकुया दिनयात ठिक यानाः तइ । फलिंघः छम्ह चाहिं धुस्वः खुन्हु जक काःवनी । फलिंघः धैगु भ्वंयात ग्वःलाक दय्काः च्वय् ज्वने जीक वा खाय् जीक का घानाः दय्का तइगु खः । धुस्वः खुन्हु जंकुयाःपिनि म्हाय्चां छगः

कलखय्, किसली छाः, समय छगू वोता, अयूलाः वामना, दक्षिणा
तयाः काःवनी । पुं नं फलिंद्यः च्वयाः तःगु पूजा यानाः वाकि दुगु किपा
च्वया पूर्वकाः बी । अले कलखय् च्वंगु समयबजि पुंयात चिपं थीकाः
दक्षिणा बियाः फलिंद्यः थःगु कलखय् तयाः न्वमवाःसें ज्वनाः वइ ।
फलिंद्यः काःवनेगु चलन यलय् बौद्ध परम्परापिनि जक दु । (सहलह
वज्राचार्य : ११३१)

हिन्दू परम्पराय् जूसा दिग्ध्वज, अष्टमंगल, ब्वसल, गं आदि च्वके बी ।
थ्व बाहेक मेगु थी थी चाया थलबलय् नं थीथी चित्रित च्वकेबी ।
अथे हे जंकु याइगु प्यन्हु न्ह्यः जंकु याइपिनि छँया लुखा द्वाल्य् चाचिं
च्वय्गु याइ । थन हिन्दूमार्गीपिनि जूसा पंचायन किपा च्वइ । थुकी
लुखाया च्वसं गणेश, ब्रम्ह, उमा-महेश्वर, विष्णु, कुमारया किपा च्वइ
धाःसा बौद्धमार्गीपिनि पञ्चबुद्धया किपा - रत्नसंभव, अक्षोभ्य, वैरोचन,
अभिताभ, अमोघसिद्धि च्वइ धाःसा लुखाया जवखवं निगू मार्गीया नं
वाँउ भत्तु, मिखा व त्रिखुटी दिकाः तःगु कलश च्वइ । तर थौंकन्ह्य्
धाःसा लुखाय् च्वया च्वने म्वायक भ्वँतय् च्वयाःतःगु हे न्यानाः हयाः
तिकेगु चलन जुयाः वःगु दु ।

१.१.८. **कुम्हाः** - ज्याःजंकुया इवल्य् चाया थलबल दय्कीपिं कुम्हाःतय्सं
विशेष भूमिका म्हिती । ज्याःजंकुयात माःगु थलबल दय्केगु जक मयासें
थुगु संस्कार पूर्वकेत माःगु ज्याजंकु याइबलय् चाया थलबल बौद्ध व
हिन्दूया दथुइ भचा भचा पाःगु खनेदु । अभ्र धाय्माल धाःसा बौद्धमार्गी
दुने हे यँ व यल दुने याइगु जंकु ज्या इवल्य् चाया थलबलत छुं छुं पाःगु
खनेदु । ज्याजंकु याइबलय् स्वीनिगः, कलश, अयूलिं कलश, इनाय्
कलश, सलापाः आदि चाया थलबल माः । (स्वयादिसँ लिताँसा १)

१.१.९. **ल्वहंकःमि** - ल्वहंया ज्या याइपिं कःमिपिनिगु नं ज्याःजंकुइ स्थान
बियातःगु दु । ज्याःजंकुया इवल्य् ज्याःजंकुयाःम्हेसिनं तुतिं माय्
क्यलेत छ्यलीगु ल्वहंमा ल्वहंकःमिं दय्कीगु खः । ज्याःजंकुबलय्
ज्याःजंकुयाःम्हेसित खतय् तय् न्ह्यः ग्वाःहलय् न्हय्पलाः छिक्के धुंकाः
ल्वहंमाय् माय् तयाः तुतिं माय् क्यय्केक बी । थ्व ज्या धुकाः तिन

जोशीं ब्यूगु साइतय् ज्याःजंकु चूलाम्हेसित खतय् तइगु खः ।

१.१.१० **लुँकःमि** - ज्याःजंकुबलय् लुँकःमिं विशेष भूमिका दु । ज्याःजंकुयात माःगु लुँ, वहःया दृष्टि, चन्द्रविम्ब, सूर्यविम्ब पलेस्वां आदि दक्कं ज्वलं लुँकःमि अर्थात् शाक्यं हे दय्कीगु खः । (स्वयादिसँ लिताँसा २)

१.१.११ **तमो** - ताम्र अर्थात् सिजःया वसाः दय्केगु ज्या याइपिन्त ताम्रकार धाइ । तमोतयूसं ज्याःजंकुयात माःगु धृतधारा, सिजःया तःलि, चतं, कँय्ख्वला, कँय्भु आदि नं दय्केगु याइ । (स्वयादिसँ लिताँसा ३)

१.१.१२ **सिँकःमि** - ज्याःजंकुया ज्याइवलय् मदय्कं मगाःगु सिँया ज्वलं सिँकःमि पाखें दय्की । ज्याःजंकु याइबलय् रथारोहणा यायूत माःगु मुख्य ज्वलं रथ वा खः सिँकःमिं दय्केगु याइ । थ्व बाहेक खीर थुइ न्हयः वा सुइत मदय्कं मगाःगु उगःचा, लुसिचा, जंकु याःपिं ज्याथजिथिपिनि तुति सिकेबलय् तुति छःने तय्केत क्वपु, अले खाताचा आदि सिँकःमिं दय् कीगु खः ।

१.१.१३ **गथु** - ज्याःजंकुयात थी थी ताजिया स्वां, स्वांया हः आदिया व्यवस्था गथुं यानाः बी । ज्याःजंकुबलय् माःगु थी थी हःत मध्ये अंहः, वरहः, ओँगःसिहः, पंहः, पौहः आदि गृहमालायात माः । अथे हे छःपिन्त व जंकुयाइपिं ज्याथजिथियात थी थी ताजिया सितु, स्वां व स्वांमा नं माः । थ्व बाहेक बौद्ध परम्पराकथं नवग्रहमण्डल व पञ्चरक्षाया नितीं थी थी विशेष स्वां माःगु खनेदु । ग्रहकथं तय्माःगु स्वां नं यै व यलय्या जंकुया ज्या इवलय् ज्वःमलाःगु खनेदु । (स्वयादिसँ लिताँसा ४)

१.१.१४ **नाय्, त्वाजं व काहाबुजा** - ज्या जंकुइ नाय्, त्वाजं व काहाबुजा जातिया नं थःगु हे भूमिका दु । इमिगु मुख्य ज्या नाय् जातिं नाय्बाजं थाय्गु व काहाबुजां काहा व त्वाजं नं मुहाली पुइगु खः । थ्व बाहेक ज्याःजंकुबलय् म्हयाय् मस्तयूसं इनाय्, अय्लीं छः काः वनीबलय् नाय् बाजं थाय्केगु व काहाबाजं पुइकेगु याइ । अथेहे ज्याःजंकु याइपिन्त साइतय् रथारोहण याइगु इलय् नं नाय्बाजं व काहाबाजं व मुहाली छ्

यली । ज्याःजंकुया सिधय् धुंकाः बौ वाय् यंकीगु इलय् नं नाय्खिं
थाय्गु याइसा काहा पुइगु याइ ।

१.१.१५. सुइकाः - जंकु याइपिं ज्याथजिथियात पुंकेगु न्हूगु वसः सुइकानं सुयाः
हइ । थ्व बाहेक मेगु थी थी छत्र, दिग्पताः, पञ्चपताः, कर्णपताः आदि
नं सुइकाः पाखें ताःलाकी ।

१.१.१७. द्यःला - ज्याःजंकुया संस्कारय् मदयूकं मगाःगु नौयात बीत माःगु
लिबिंचा, वादाकिडा पिचा, छयावृहि पिचा, पूर्ण धकि, खतय् तय्त
माःगु हासा, तुफि, आदि ज्वलंत द्यःला जातिं दयूका बी ।

सन्दर्भ धलः

कायस्थ, छत्रबहादुर (नेसं ११३०). 'ज्याः जंक्व छगू अध्ययन', पलिस्था, १८:१८ पृ.
७१-७६ ।

जुजु, बलदेव (नेसं १११९). नेवाः संस्कार व उकिया विधि । यैः वैदिक प्रतिष्ठान ।

जोशी, रास (नेसं ११२४). चाया थलवल । यल : थ्याका रिसर्च सेन्टर ।

वज्राचार्य धर्मरत्न (नेसं ११२९). भीम, देव व महारथारोहण पूजा विधि क्रिया । यैः
सिद्धि-धर्महर्ष धार्मिक संरक्षण संस्था ।

वज्राचार्य नगुमा (नेसं ११३१-३२). नवग्रह पूजा ज्वलं । यल : वज्राचार्य पूजाविधि
अध्ययन समिति ।

वज्राचार्य, नरेशमान (नेसं ११२९). 'ज्याथ जिथि जंक्व बःचाहाकःगु म्हसीका', सन्ध्या
टाइम्स, वर्ष अंक, पृ ५ ।

वज्राचार्य बदिरत्न (विसं २०४९). नेपालको बौद्ध कर्मकाण्ड । काठमाडौं : बौद्ध
कर्मकाण्ड प्रशिक्षण कार्यक्रम ।

वज्राचार्य, रञ्जना (नेसं ११२८). नेवार बौद्ध संस्कार । कीर्तिपुर : नेपाल र एशियाली
अनुसन्धान केन्द्र (विसं २०६५) ।

वज्राचार्य, विश्ववज्र (नेसं १११९). दशपारमिता स्थविर आःजुपिनि चर्या । यल :
चित्रबहादुर वज्राचार्य ।

श्रेष्ठ, निजिरोस (नेसं ११३१/विसं.२०६७). जिमि मांया ज्याः जंक्व । यल : श्री
न्याछ्यो प्रतिष्ठान ।

श्रेष्ठ, रजमाइल (नेसं ११२९/विसं.२०६६). "ज्या जंक्व संस्कार" । थौकन्हे, १४९:४
पौ १४-१७

श्रेष्ठ, रजमाइल (नेसं ११२९/विसं.२०६६). "ज्या जंक्व संस्कार" । १५०:५ पौ १४-१८

श्रेष्ठ, रजमाइल (नेसं ११२९/विसं.२०६६). "ज्या जंक्व संस्कार" । १५१/१५२:६ पौ
२८-३२

Chipalu, Shradha (2008 A.D.). *Barha Ritual*, Lalitpur: Nhoo Hisu Pucha.

Nepali, Gopal Singh (1965 A.D.). *The Newars*, Bombay: United Asia Publications.

खँल्हाबल्हा

भाजु दीपक वज्राचार्य : ४४, क्वाल्खु, यल, ११३१/२०६८/२/२५

मय्जु सुवर्णदेवी न्याछ्यो : ७८, नःटोल, यल, ११३१/२०६८/२/२०

भाजु विजय शर्मा राजोपाध्याय : ३८, पूर्णचण्डि, यल, ११३१/२०६८/२/१८